

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΗΛΙΟΥ...

ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ ΠΗΛΙΟΥ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΗΛΙΟΥ...

ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ ΠΗΛΙΟΥ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2007

Copyright © 2007
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας
370 11 ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ
Τηλ.: 2428069040, τηλ. και fax: 2428090010
Website: <http://kpe-makrin.mag.sch.gr>, e-mail: mail@kpe-makrin.mag.sch.gr

Συγγραφή-Επιμέλεια:

Μακέλη Γραμματή

Τσαβέ Πηνελόπη

Τσιμπλούλης Γεράσιμος

Σχεδιασμός φύλλων εργασίας:

Βίγκλας Παναγιώτης (φ.ε.: 7, 8, 9, 31, 32, 33, 35)

Γκράσσοσ Γιώργος (φ.ε.: 18, 23, 24, 25, 26)

Κολτσιδόπουλος Ευριπίδης (φ.ε.: 4, 5, 6)

Μακέλη Γραμματή (σελ. 29-31)

Παρδαλίδης Θεολόγος (φ.ε.: 15, 17, 22)

Τσαβέ Πηνελόπη (φ.ε.: 10, 15, 16, 17, 22, 29, 30, 34)

Τσιμπλούλης Γεράσιμος (φ.ε.: 1, 2, 3, 11, 12, 13, 14, 19, 20, 21, 27, 28)

ISBN: 978-960-88010-7-3

Δημιουργικό έκδοσης & παραγωγή:

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Αρδηττού 12-16, 116 36 Αθήνα

Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820 • Fax: 210.923.7033

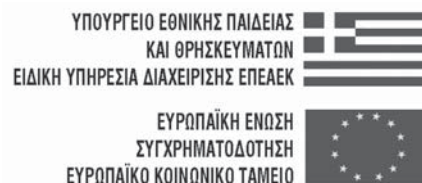
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

Το παρόν εγχειρίδιο εκδόθηκε στο πλαίσιο της πράξης 2.6.1α του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. για τα «Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης», συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΚΤ) και το Ελληνικό Δημόσιο και εκδίδεται για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας και την υποστήριξη των εκπαιδευτικών που υλοποιούν παρόμοια προγράμματα στα Σχολεία τους. Για τους λόγους αυτούς διατίθεται δωρεάν σε εκπαιδευτικές μονάδες και σχολεία που επισκέπτονται το Κέντρο.

Τα κείμενα και τα φύλλα εργασίας αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία του Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας και επιτρέπεται η με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγή τους για εκπαιδευτικούς σκοπούς, με αναφορά στην πηγή προέλευσης.

Οι φωτογραφίες αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των δημιουργών.

Φορέας υλοποίησης έργου: Κοινότητα Μακρινίτσας

Περιεχόμενα

Πρόλογος 5

Εισαγωγή 7

A' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση 11

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση συναντά τη Μουσειοπαιδαγωγική 15

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Λαϊκός Πολιτισμός 18

Ο παραδοσιακός οικισμός της Μακρινίτσας 20

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης: χώρος έμπνευσης για να δουλέψουμε με ομάδα 24

B' ΜΕΡΟΣ: ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

...πριν το Μουσείο 33

...στο Μουσείο 49

...μετά το μουσείο 65

Βιβλιογραφία..... 79

Παράρτημα

1. Αργαλειός 83

2. Από το γλωσσάρι του Πηλίου 90

Πρόλογος

Στις μέρες μας σε όλους μας γίνεται λιγότερο ή περισσότερο κατανοητό, η μεγάλη καταστροφή που συντελείται από τον άνθρωπο στο περιβάλλον. Το κόστος που "πληρώνει" το περιβάλλον για το σύγχρονο τρόπο ζωής με τις απεριόριστες ανέσεις, την πολυτέλεια και τον άκρατο καταναλωτισμό, και μάλιστα για ένα μόνο κομμάτι του ανθρώπινου πληθυσμού, είναι μεγάλο. Οι πληγές που έχουν ανοίξει στο κορμί του πλανήτη μας είναι βαθιές και αμφίβολο αν κάποτε θα κλείσουν.

Επιτακτική ανάγκη πλέον για το μέλλον αποτελεί η εφαρμογή μιας αειφόρου ανάπτυξης, μιας ανάπτυξης δηλαδή που θα ικανοποιεί τις ανάγκες του σημερινού ανθρώπου χωρίς να στερεί από τις επόμενες γενιές το δικαίωμα αυτό.

Στην κατεύθυνση αυτή αποσκοπεί και η λειτουργία των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της χώρας μας. Τα Προγράμματά τους, στην πλειοψηφία τους, στοχεύουν στην ανάπτυξη αισθήματος ευθύνης των αυριανών πολιτών με σκοπό την αλλαγή στάσεων ζωής, ώστε να ανακοπεί η ολισθηρή αυτή πορεία προς την ολοκληρωτική καταστροφή του περιβάλλοντος και τελικά του ίδιου του ανθρώπου.

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας, που λειτουργεί από το 1999, έχει δεχθεί μέχρι την ημερομηνία της έκδοσης αυτής, περίπου 17.000 μαθητές στους οποίους οι εκπαιδευτικοί του Κέντρου προσπάθησαν, άλλες φορές με μεγαλύτερη επιτυχία άλλες όχι, να μεταδώσουν κάποιες από τις αρχές και τις αξίες που πρέπει να έχει ο αυριανός πολίτης ώστε να συνειδητοποιήσει την άσχημη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το περιβάλλον και να αναλάβει ενεργό δράση για την προστασία του.

Η παρούσα έκδοση φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών εκείνων που ευαισθητοποιημένοι οι ίδιοι πάνω σε θέματα περιβάλλοντος, προσπαθούν μέσα από τη λειτουργία των Περιβαλλοντικών Ομάδων των σχολείων τους, να μεταλαμπαδεύσουν τις ευαισθησίες και τις ανησυχίες τους αυτές στους μαθητές τους. Στους εκπαιδευτικούς εκείνους που ξεπερνώντας τις όποιες δυσκολίες αναλαμβάνουν, εκτός από την τυπική κάλυψη μιας ύλης, την ουσιαστική εκπαίδευση ενός υπεύθυνου αυριανού πολίτη της χώρας.

Κολτσιδόπουλος Ευριπίδης
Βιολόγος, Υπεύθυνος του Κ.Π.Ε Μακρινίτσας

Εισαγωγή

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό που κρατά στα χέρια του ο/η εκπαιδευτικός έχει στόχο να σταθεί αρωγός στην προσπάθεια προσέγγισης της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε) και να απομυθοποιήσει σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό την έννοια αυτή.

Χωρίζεται σε ενότητες διαμορφωμένες πάντα με κριτήριο τη λειτουργικότητα και χρηστικότητά τους και έχοντας πάντα υπόψη τις ανάγκες του σύγχρονου εκπαιδευτικού.

Συγκεκριμένα περιλαμβάνει:

- Εισαγωγή, το παρόν τμήμα του υλικού
- Α' Μέρος, θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο δομείται με ευδιάκριτες ενότητες με σκοπό τον κατατοπισμό τόσο των αρχαίων εκπαιδευτικών στην Π.Ε όσο και των πιο έμπειρων
- Φύλλα εργασίας που απευθύνονται στο επίπεδο τόσο της Α/Βάθμιας όσο και της Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης. Τα φύλλα αυτά αντιστοιχούν και στις τρεις φάσεις ενός προγράμματος Π.Ε και δεν είναι λίγες οι φορές που συνοδεύονται από κείμενα.
- Παράρτημα με επιπρόσθετο βοηθητικό υλικό

Το υλικό αυτό στηρίζει το πρόγραμμα του Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας «Μια μέρα στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου», το οποίο υλοποιείται από την Παιδαγωγική Ομάδα του, η οποία είναι: Κολτσιδόπουλος Ευριπίδης, βιολόγος, Υπεύθυνος του Κέντρου, Μακέλη Γραμματή, δασκάλα, Αναπληρώτρια Υπεύθυνη του Κέντρου, Βίγκλας Παναγιώτης, καθηγητής πληροφορικής, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Γκράσσοσ Γεώργιος, καθηγητής αγγλικών, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Γούλα Μαρία, δασκάλα, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Παρδαλίδης Θεολόγος, βιολόγος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Παπαϊωάννου Άγγελος, γεωπόνος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Τσαβέ Πηνελόπη, φιλόλογος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου, Τσιμπλούλης Γεράσιμος, δάσκαλος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Όταν αναφερόμαστε στο περιβάλλον του ανθρώπινου γένους συνολικά αυτό μπορεί να νοηθεί με δύο τρόπους: ως το **φυσικό περιβάλλον** (σχηματισμοί εδάφους, χλωρίδα, πανίδα κτλ, που φαινομενικά υπάρχει ανεξάρτητα από τον άνθρωπο) και ως το **τεχνητό περιβάλλον**, που έχει δημιουργηθεί ύστερα από αιώνες ανθρώπινης προσπάθειας. Στην ΠΕ περιβάλλον θεωρείται "όχι μόνο το **φυσικό** (πανίδα, χλωρίδα, βιότοποι, οικοσυστήματα κτλ.), το τεχνητό (αρχιτεκτονική χώρων, οικισμοί, τεχνικά έργα, κτλ.) αλλά και το **ανθρώπινο** (κοινωνικοπολιτιστικό)" (Αλεξοπούλου & Γκλάβας, 1989).

Ορισμός της ΠΕ

Στο συνέδριο της IUCN-NR [6] στη Νεβάδα το 1970 δόθηκε ο παρακάτω ορισμός

"ΠΕ είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και διασαφήνισης εννοιών, με σκοπό την ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων, απαραίτητων για την κατανόηση και εκτίμηση των σχέσεων μεταξύ ανθρώπου, του πολιτισμού του και του βιοφυσικού του περιγυρου. Η ΠΕ έχει ως επακόλουθο πρακτικές για τη λήψη αποφάσεων και διαμόρφωσης από το ίδιο το άτομο ενός κώδικα συμπεριφοράς για θέματα που σχετίζονται με την ποιότητα του περιβάλλοντος".

Η νέα έννοια που έχει εισχωρήσει στην ΠΕ είναι εκείνη της αειφορίας (sustainability). Η αρχή της Αειφορίας διατυπώθηκε ως η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη που σέβεται το περιβάλλον, ωστόσο σήμερα έχει επεκταθεί και περιλαμβάνει και την ενασχόληση, τη συνειδητοποίηση και την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα της φτώχειας, της υγείας, της εξασφάλισης τροφής, της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ειρήνης.

Ο χαρακτήρας της ΠΕ

Ο ολιστικός χαρακτήρας των περιβαλλοντικών θεμάτων, που προτείνει η ΠΕ, είναι μια νέα θεώρηση. Με την ανάπτυξη των επιστημών και την αύξηση των γνώσεων επήλθε ο κατακερματισμός τους, μια και λόγοι συστηματικής το επέβαλαν. Έτσι τα διάφορα θέματα εξετάζονται στο σχολείο μέσα από μια στενή θεώρηση προσεγγίζοντάς τα επιφανειακά και καθόλου κριτικά. Η ΠΕ έρχεται να αντιμετωπίσει αφενός τα οξυμένα προβλήματα της εποχής μας με νέες μεθόδους, πρακτικές και διαδικασίες, προτείνοντας την αναζήτηση λύσεων των προβλημάτων με διεπιστημονική προσέγγιση ανατρέποντας έτσι την μέχρι τώρα κατάσταση.

Στο συνέδριο του Τμπίλισι διευκρινίστηκε ότι η ΠΕ είναι εκπαίδευση:

- ⊙ Από το περιβάλλον, αφού παίρνει γνώσεις από αυτό.
- ⊙ Μέσα στο περιβάλλον, αφού το χρησιμοποιεί ως πεδίο έρευνας και μάθησης.
- ⊙ Για το περιβάλλον, αφού αυτό είναι ο τελικός στόχος για τη διατήρησή του, τη διάσωσή του και τη διαφύλαξή του. (Muthoka & Rego, 1985)

Μέσα από τα συνέδρια και τις συναντήσεις εργασίας έχει γίνει πλέον σαφές ότι η ΠΕ θα πρέπει να έχει μια διάσταση από όλα τα αντικείμενα και τις περιοχές της εκπαίδευσης λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό, το φυσικό και το ανθρώπινο περιβάλλον. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί

στη διεπιστημονικότητα της ΠΕ και επίσης στην ανάγκη να φθάσει σε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού με την τυπική και άτυπη μορφή εκπαίδευσης (UNESCO, 1988). Η έμφαση δηλαδή δεν πρέπει να δοθεί μόνο στο γνωστικό τομέα, αλλά εξίσου στο συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα, με τελικό στόχο τη διαμόρφωση στάσεων, κατάλληλων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, καθώς και ατόμων υπευθύνων και ικανών να παίρνουν αποφάσεις.

Μεθοδολογία της ΠΕ

Διάφορες μορφές εφαρμογής της ΠΕ έχουν αναπτυχθεί ανάλογα με την περίπτωση:

- Δραστηριότητες στα πλαίσια μαθήματος του αναλυτικού προγράμματος.
- Δραστηριότητες διεπιστημονικές μερικών ημερών.
- Δραστηριότητες διεπιστημονικές μεγάλης διάρκειας.

Σε όλες τις περιπτώσεις η αυτενέργεια, η πρωτοβουλία, οι δημοκρατικές διαδικασίες και οι σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδος είναι καθοριστικός παράγοντας. Η παιδαγωγική ομάδα δρα συμβουλευτικά, καθοδηγητικά και προτρέπει τους μαθητές για έρευνα και αναζήτηση. Μεθοδολογικά, οι φάσεις που μπορούν να περιλαμβάνουν οι παραπάνω διαδικασίες, (Γαρδέλη, 1989) χωρίς αυτό το σχήμα να θεωρείται πρότυπο για αυστηρή τήρηση ούτε της σειράς ούτε των σταδίων που προτείνονται.

- **Οργάνωση του Προγράμματος** για να καθορισθεί:

- α) Ο χώρος και το θέμα που θα μελετηθεί, που θα πρέπει να είναι από το άμεσο περιβάλλον του σχολείου.
- β) Ο τρόπος προσέγγισης των θεμάτων.

- **Αυτοοργάνωση και ευαισθητοποίηση** για την πρόκληση ενδιαφέροντος και συμμετοχής.

- **Ανακάλυψη.** Οι ομάδες δουλειάς πραγματοποιούν εξόδους, συλλέγουν πληροφορίες και αποκτούν άμεση αντίληψη του χώρου. Οι ομάδες αλληλοενημερώνονται, επισκέπτονται οργανισμούς, συλλόγους και χώρους δουλειάς. Ειδικοί καλούνται για διαλέξεις και συζήτηση.

- **Μελέτη.** "Κριτική ανάλυση επεξεργασία και σύνθεση των συγκεντρωμένων στοιχείων" (Αθανασάκης, 1987). Εδώ γίνεται χρήση όλων των γνώσεων των μαθητών, που σκοπεύουν στην ανακάλυψη, μελέτη και έρευνα, για να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα των σχέσεων παραγόντων που συμμετέχουν. Παιχνίδια και προσομοιώσεις, θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους μαθητές ώστε να κατανοήσουν τα σημερινά και μελλοντικά περιβαλλοντικά προβλήματα (UNESCO, 1988).

- **Προετοιμασία - Παρουσίαση.** Οι μαθητές δουλεύοντας σε ομάδες εργασίας και χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε τρόπο έκφρασης, παρουσιάζουν και υποστηρίζουν τα συμπεράσματά τους μπροστά στο κοινό.

- **Αξιολόγηση.** Αξιολογούνται οι γνώσεις, οι στάσεις, η συμπεριφορά, ικανότητες και οργάνωση, αλλά και οι πιθανές ελλείψεις και αδυναμίες του προγράμματος.

Σε όλη τη διάρκεια των διαδικασιών ο/η εκπαιδευτικός παίζει το ρόλο του συντονιστή, καθοδηγεί και συμβουλεύει. Οι μαθητές δουλεύουν σε ομάδες εργασίας και βιώνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις, ανακαλύπτουν, συμμετέχουν, προβληματίζονται και προτείνουν. Τα θέματα εξετάζονται διεπιστημονικά και η χρησιμοποίηση διάφορων πηγών γνώσης όπως και η ανάπτυξη επαφών με τη γύρω κοινότητα δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να μάθουν να χρησιμοποιούν διάφορες πηγές γνώσης.

Σκοποί και στόχοι της ΠΕ

Στα συνέδρια που προαναφέραμε και κυρίως σε αυτό του Τμπίλισι (UNESCO 1978) προσδιορίστηκαν οι σκοποί και οι στόχοι της ΠΕ, όπως αναφέρονται παρακάτω:

- ☞ Να προκληθεί το ενδιαφέρον και ο προβληματισμός γύρω από τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικολογικές αλληλεξαρτήσεις σε αστικές και αγροτικές περιοχές.
- ☞ Να δοθεί στον καθένα η ευκαιρία να αποκτήσει γνώσεις, αξίες, στάσεις, δεσμεύσεις και δεξιότητες, που χρειάζονται για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.
- ☞ Να δημιουργηθεί ένα νέο πρότυπο συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον από άτομα, ομάδες και κοινότητες (UNESCO, 1987).

Οι αντικειμενικοί στόχοι της ΠΕ είναι η παροχή βοήθειας προς άτομα και κοινωνικές ομάδες για αφύπνιση και ευαισθητοποίηση προς το περιβάλλον συνολικά και στα προβλήματα που σχετίζονται με αυτό, κατάκτηση ποικίλων εμπειριών και απόκτηση της βασικής κατανόησης για το περιβάλλον και τα προβλήματά του, ενδυνάμωση αξιών και συναίσθημα ευθύνης για το περιβάλλον και ικανότητα για συμμετοχή στη βελτίωση και στην προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, η απόκτηση των βασικών δεξιοτήτων για καθορισμό και η επίλυση των προβλημάτων αλλά και η ενεργητική συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα, όπως και η εργασία για το περιβάλλον αποτελούν κομβικά σημεία στην ΠΕ.

Για να επιτευχθούν οι σκοποί και οι στόχοι της ΠΕ θα πρέπει να ακολουθηθούν μερικές βασικές αρχές, παρά την ύπαρξη διαφορών στις λεπτομέρειές τους. Σύμφωνα με τις καθοδηγητικές αυτές αρχές η ΠΕ πρέπει:

- * Να συμπεριλάβει το περιβάλλον στο σύνολό του, φυσικό, τεχνητό, οικολογικό, πολιτικό, οικονομικό, τεχνολογικό, κοινωνικό, θεσμικό, πολιτιστικό και αισθητικό.
- * Να είναι μια συνεχής διαδικασία στη ζωή, αφενός στην τυπική εκπαίδευση μέσα στο σχολείο αφετέρου στην άτυπη έξω από το σχολείο.
- * Να έχει διεπιστημονική προσέγγιση και ενώ θα κινείται μέσα στο ειδικό περιεχόμενο κάθε επιστήμης να κάνει δυνατή μια ολιστική και ισοβαρή προσέγγιση.
- * Να εξετάζει τα σπουδαία περιβαλλοντικά θέματα από παγκόσμια σκοπιά δίδοντας ιδιαίτερη σημασία στις τοπικές διαφορές.
- * Να βοηθάει τους μαθητές να ανακαλύπτουν τα συμπτώματα και τις πραγματικές αιτίες των περιβαλλοντικών προβλημάτων δίνοντας έμφαση στην πολυπλοκότητά τους καθώς και στην ανάγκη ανάπτυξης κριτικής σκέψης και δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων.

Η ομάδα για την ΠΕ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου τονίζει ότι: "η ΠΕ για να επιτύχει τους στόχους της, θα πρέπει να είναι:

Επιστημονική, για να αποκτηθούν γνώσεις και διάθεση για έρευνα.

Τεχνική, για να αποκτηθούν δεξιότητες και διάθεση για δημιουργικότητα.

Αισθητική, για να γίνει το παιδί ικανό να αισθάνεται, να αναζητά και να απολαμβάνει τις εμπειρίες του παρελθόντος.

Κοινωνική, για να κατανοήσει τη σημασία που έχει το κοινωνικό σύστημα, οι κοινωνικοί θεσμοί και διαδικασίες πάνω στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος."

Οι διδακτικές μέθοδοι που μπορούν να ακολουθηθούν είναι:

- * Μέθοδοι επίλυσης προβλημάτων.
- * Μέθοδοι διευκρίνησης αξιών, αντιμετώπισης ηθικών διλημμάτων.
- * Μέθοδος project.
- * Μέθοδος ερευνών (ομαδικών ή ατομικών).
- * Διαλέξεις.
- * Συζητήσεις με τη συμμετοχή και της ευρύτερης κοινότητας.
- * Χρήση τοπικών πηγών (περιβάλλον, άνθρωποι, γραπτές πηγές).
- * Μέθοδοι μελέτης περιπτώσεων.
- * Παιχνίδια μίμησης και ανάληψης ρόλων. (Muthoka & Rego, 1985, Hungerford et.al. 1989).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση συναντά τη Μουσειοπαιδαγωγική

Η μάθηση αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που επηρεάζεται από ευρύ φάσμα μεταβλητών παραγόντων. Η κατανόηση του φυσικού και κοινωνικού κόσμου που μας περιβάλλει αποτελεί το ζητούμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η κατάκτηση της γνώσης και η πραγματική κατανόηση του κόσμου δεν περιορίζεται στην τάξη και στο σχολικό εγχειρίδιο αλλά επεκτείνεται και σε άλλους χώρους και μέσα που αναπτύσσουν ένα διάλογο με τις δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Το ζητούμενο σήμερα στην εκπαίδευση είναι η ολιστική, διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η διδασκόμενη ύλη δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως πληροφορία αλλά ως καταγεγραμμένη ανθρώπινη εμπειρία και ως ερέθισμα συναισθημάτων και συγκινήσεων. Το σχολείο δεν πληροφορεί και δεν καταρτίζει μόνο, αλλά οδηγεί σε μια γνωστική και συναισθηματική σχέση που αξιοποιεί τη φυσική περιέργεια του παιδιού και οδηγεί σε μια επικοινωνία και ένα διάλογο της κάθε προσωπικότητας με τον εαυτό της, με τους άλλους, με το χθες, το σήμερα και το αύριο, με τις αξίες και τις ιδέες.

Για τον Gardner, κάθε κοινωνία χαρακτηρίζεται από μια σειρά συμβάσεων, τελετουργιών, προτιμήσεων, θεσμικών πλαισίων ηθικών κανόνων, προτιμώμενων συμπεριφορών, πολύτιμων αξιών. Όλα αυτά, μαζί με πολυάριθμες άλλες εγκυκλοπαιδικού τύπου, γνώσεις προσφέρονται για μάθηση, που αρχικά επιτελείται με τρόπο φυσικό και διαισθητικό, για να συστηματοποιηθεί στη συνέχεια μέσω ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που διαμορφώνει καθοριστικά τις αντιλήψεις και τις ερμηνείες των μελών μιας κοινωνίας για τον κοινωνικό και φυσικό κόσμο.

Τα μουσεία ως χώροι διαφύλαξης και ερμηνείας της υλικής και άυλης κληρονομιάς εκφράζουν ποικίλες ιδέες για τον κόσμο που μπορεί να αλλάζουν στο πέρασμα των χρόνων. Ως πεδία διασύνδεσης των ανθρώπων με τη γνώση, τη δημιουργικότητα και την έμπνευση, διαμορφώνουν συνθήκες για την πραγματοποίηση μιας «οικειοθελώς επιλεγμένης μάθησης» (Μούλιου 2005).

Ο πολιτισμός δεν παράγεται στο μουσείο, όμως το μουσείο είναι τόπος (ανα)παράστασης της πολιτισμικής ή κάποιας άλλης παραγωγής. Τόπος (ανα)παράστασης ιστορίας, και άρα τόπος όπου μπορεί να παράγεται πολιτισμική ταυτότητα. (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1994).

Η επικοινωνία του μουσείου με τους επισκέπτες και ιδιαίτερα με τους μαθητές στηρίζεται σε δράσεις που έχουν εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα. Η μουσειοπαιδαγωγική είναι η θεωρία και η πράξη αυτού του τομέα της μουσειακής λειτουργίας, που έχει ως βασικό της ρόλο όλες τις δραστηριότητες επικοινωνίας με εκπαιδευτικές προθέσεις για το κοινό. Η ενεργός συμμετοχή της μουσειοπαιδαγωγικής στη διοργάνωση εκθέσεων και σε άλλες επικοινωνιακές δράσεις δε θα πρέπει να θεωρηθεί ως τάση να γίνει το μουσείο σχολείο και να χάσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του ως χώρου εμπειρίας, έμπνευσης και ψυχαγωγίας (Νικονάνου, 2005).

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας, κατανοώντας το ρόλο του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου στο πολιτισμικό «γίγνεσθαι» της ευρύτερης περιοχής, από το 2000 έκανε μία τομή στα «περιβαλλοντικά στερεότυπα» σχεδιάζοντας και υλοποιώντας το πρόγραμμα: «Μια μέρα στο Μουσείο...». Τα κριτήρια επιλογής για την πρώτη Παιδαγωγική Ομάδα του Κ.Π.Ε.

που την απάρτιζαν οι: Παπαϊωάννου Άγγελος - Υπεύθυνος του Κέντρου, Οικονομίδης Δημήτρης - Αναπληρωτής Υπεύθυνος, Καπλάνης Ξενοφών, Καραδήμας Κώστας και Παπαδοπούλου Σοφία, μέλη της Παιδαγωγικής Ομάδας, ήταν.

- Η ύπαρξη και η λειτουργία Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου στη Μακρινίτσα. Το Μουσείο παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα εκθέματά του, αλλά και το ότι στεγάζεται σε πηλιορειτικό «αρχοντικό», αντιπροσωπευτικό δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης.
- Η δυνατότητα συνεργασίας με την Κοινότητα Μακρινίτσας και την Ε΄ Εφορεία Νεοτέρων Μνημείων, στη φροντίδα της οποίας ανήκει η οργάνωση της λειτουργίας του Μουσείου.
- Η κοινή διαπίστωση ότι, από τις τυχαίες και ανοργάνωτες επισκέψεις σχολείων στο Μουσείο, ελάχιστα οφέλη προκύπτουν για τους μαθητές, που συνήθως περιφέρονται αδιάφορα ή αμήχανα μπροστά στα εκθέματα.
- Η σύγχρονη αντίληψη για τη μουσειακή εκπαίδευση που απαιτεί μεθοδική οργάνωση της επίσκεψης των μαθητικών ομάδων, άμεση συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία παρουσίασης των εκθεμάτων και του ρόλου ενός μουσείου, ώστε η επίσκεψη να μην είναι βραχύβιας σημασίας-όσο διαρκεί η επίσκεψη-, αλλά να γίνεται μακροπρόθεσμα αποδοτική.
- Τα θετικά αποτελέσματα και οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν από την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε Μουσεία του εξωτερικού αλλά και της χώρας μας.
- Η πρώτη αλλά πολύ θετική εμπειρία που αποκόμισε η Παιδαγωγική Ομάδα του Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας από την εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος, την ημέρα του παγκόσμιου εορτασμού, αφιερωμένου στα Μουσεία (18 Μαΐου 2000), στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου.

Ο εκπαιδευτικός που θα θελήσει να εφαρμόσει με τους μαθητές του το πρόγραμμα του ΚΠΕ Μακρινίτσας θα μπει σ' ένα μονοπάτι όπου η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση συναντά τη σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική άποψη, όπου αναζητούνται οι απαντήσεις στο γνωστικό πεδίο και οι εμπειρίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση θετικής στάσης για το ρόλο ενός μουσείου και την αξία επίσκεψης σ' αυτό.

Στόχοι του προγράμματος:

- Να γίνει πράξη η αντίληψη που θέλει τα μουσεία σε ένα ζωντανό διάλογο με τους επισκέπτες μαθητές.
- Να συνειδητοποιήσουν εκπαιδευτικοί και μαθητές πως "Μια μέρα στο Μουσείο" μπορεί να προσφέρει γνώση, ευκαιρία για δημιουργική δράση. Το Μουσείο ως χώρος μάθησης αντισταθμίζει ελλείμματα εμπειρίας του σχολείου. Το πρόγραμμά του διαμορφωμένο και με ανοιχτές δράσεις και παιχνίδια δίνει τη δυνατότητα σε κάθε παιδί να διαμορφώσει τις δικές του σκέψεις και αντιλήψεις.
- Να γνωρίσουν οι μαθητές στοιχεία της Τοπικής Ιστορίας και Παράδοσης, μα και στοιχεία που αφορούν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.
- Να ανακαλύψουν πίσω από τα εκθέματα τις ανθρώπινες σχέσεις, την ποικιλία των πολιτισμών καθώς και τη μετακίνηση πολιτισμικών αγαθών από περιοχή σε περιοχή.

Το μουσείο λοιπόν ως χώρος διατήρησης της συλλογικής μνήμης και ιστορίας μέσα από τα υλικά τεκμήρια δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες - μαθητές να ανιχνεύσουν και να μελετήσουν πολιτιστικές ιδέες και αρχές, κοινωνικές αλλαγές, σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Το μουσείο παύει να είναι ένας μουντός χώρος που προσπερνάς στα γρήγορα τα εκθέματά του, αλλά μετατρέπεται σε πεδίο δράσης και έρευνας, σε χώρο που μπορείς να νιώσεις χαρά και συγκίνηση.

Η προεργασία που γίνεται στους χώρους του ΚΠΕ κατά ομάδες πριν την επίσκεψη, η επαφή με το παρελθόν και τα αυθεντικά αντικείμενα μέσω σκηνικών αναπαραστάσεων στο Μουσείο και τα φύλλα εργασίας στο πεδίο- Μουσείο καθώς και οι δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης, που ακολουθούν μετά την επίσκεψη, δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες-μαθητές να ανακαλύψουν τη διαλεκτική σχέση περιβάλλοντος και πολιτισμού.

«Κάθε μουσειακό αντικείμενο δεν υπάρχει καθαυτό αλλά αποκτά πολυσήμαντο χαρακτήρα και αξία μέσα από τη διαδικασία της ερμηνευτικής του προσέγγισης. Έτσι ένα αντικείμενο μπορεί παράλληλα να παρουσιαστεί ως έργο τέχνης, ως χρηστικό αντικείμενο, ως σύμβολο αξιών και πομπό κοινωνικών και ιδεολογικών μηνυμάτων που αφορούν και τη σύγχρονη κοινωνία» (Μούλιου 2003).

Πλησιάζοντας λοιπόν το Μουσείο και τα εκθέματά του με μια άλλη οπτική και ερμηνευτική προσέγγιση θα κατανοήσουμε πως το περιβάλλον δεν είναι η εξωτερική πραγματικότητα που μας εγκλωβίζει στους νόμους του και στην απειλή του είναι μας. Αν και ο άνθρωπος της Δύσης με τον «ορθό λόγο» έδωσε απαντήσεις σε πολλά ερωτήματά του, συνάμα έφερε την αταξία στο φυσικό περιβάλλον διασπώντας τον κύκλο της ζωής με αποτέλεσμα το κάθε οικοσύστημα να μεταβάλλεται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Η σκυτάλη περνά στο σχολείο, όπου οι μαθητές με αφορμή τα όσα είδαν και μελέτησαν στο Μουσείο, μπορούν να ασχοληθούν με πολλά επιμέρους θέματα, όπως η διαχείριση του νερού και των απορριμμάτων, οι καταναλωτικές ανάγκες, τα υλικά των χρηστικών αντικειμένων και οι διατροφικές συνήθειες στο χθες (στα χρόνια του παππού και της γιαγιάς) και στο σήμερα. Βήμα βήμα οι συμμετέχοντες και διαμορφωτές του προγράμματος «θα δουν» πως στη φύση είναι ενσωματωμένη η ιστορία της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η παρούσα έκδοση μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο για τον εκπαιδευτικό, που θέλει να οργανώσει με την τάξη του έναν παιδαγωγικό περίπατο στη Μακρινίτσα και στο Μουσείο της. Πριν την επίσκεψη, καλό είναι να υπάρξει μια προετοιμασία των μαθητών, ώστε να γνωρίζουν το σκοπό της. Επίσης μια σύντομη αναφορά στη «διαδρομή» της περιοχής μέσα στο ιστορικό πλαίσιο, θα βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα αυτά που θα δουν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση & Λαϊκός Πολιτισμός

Η προστασία του περιβάλλοντος έχει αναδειχτεί στην εποχή μας ως πρώτης προτεραιότητας ζήτημα για την ποιότητα της ζωής μας αλλά και για την επιβίωση των επόμενων γενεών. Το περιβάλλον δυστυχώς παραμένει στο δυτικό τρόπο ζωής και σκέψης ως δεξαμενή αλόγιστης άντλησης πρώτων υλών, ως χώρος απόρριψης των αποβλήτων και ως ένας ακόμη κερδοφόρος τομέας επενδύσεων.

Επομένως η φύση και ο άνθρωπος καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους αποτελέσει και αποτελεί πεδίο έρευνας. Οι φυσιοκρατικές θεωρίες ξεκινούν από την αντίληψη του 18ου αιώνα πως ο άνθρωπος υπακούει στους φυσικούς νόμους σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ιδέες και αντιλήψεις της θείας πρόνοιας και καταγωγής. Η πιο διαδεδομένη θεωρία είναι αυτή που αποδίδει τα φυσικά και κοινωνικά γνωρίσματα του ανθρώπου στο γεωγραφικό παράγοντα. Η ανθρωπογεωγραφία τόνισε τη στενή εξάρτηση του ανθρώπου και του κράτους από το έδαφος. Σήμερα η γαλλική σχολή του Braudel συνεχίζει τη μελέτη της αλληλεξάρτησης της κουλτούρας με το περιβάλλον.

Σε αντιδιαστολή με την ανθρωπογεωγραφία και κάτω από την επίδραση του νεοθετικισμού έχει περάσει η αντίληψη της «φυσικής» γεωγραφίας που αναπτύσσεται με δύο αντιθετικές απόψεις: Η πρώτη παρουσιάζει τη φύση ως μία αδρανή μάζα που άνθρωπος χειρίζεται και εκμεταλλεύεται σύμφωνα με το δικό του συμφέρον. Η θεώρηση αυτή χρησιμοποιήθηκε από τους τεχνοκράτες με συνεπακόλουθο τα τεράστια περιβαλλοντικά προβλήματα και την οικολογική κρίση. Η δεύτερη άποψη θεωρεί τη φύση κυρίαρχο και καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση του πολιτισμού (Δημητρίου 1996).

Σήμερα στις κοινωνικές επιστήμες τείνει να επικρατήσει η αντίληψη πως η φύση δεν είναι μια αιώνια και αναλλοίωτη ουσία έξω από την ανθρώπινη κοινωνία. Ιδιαίτερα η Κοινωνική Ανθρωπολογία προωθεί μια διαλεκτική αντίληψη για τη σχέση φύσης και πολιτισμού. Ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης και η εξέλιξη του πραγματοποιείται διαμέσου των αντενεργειών του με αυτήν. «Η κοινωνικοποίηση της φύσης και ο συνεχής διάλογος με τον πολιτισμό επηρεάζουν τις ίδιες τις λειτουργίες της» (Νιτσιάκος 1991:15). Στη φύση λοιπόν είναι ενσωματωμένη η ιστορία της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η προστασία του περιβάλλοντος λοιπόν δεν είναι μόνο ζήτημα τεχνικό και πολιτικό αλλά και θέμα πολιτισμού. Η διαμόρφωση στάσεων και αξιών για την προστασία και την αειφορική του διαχείριση περνά μέσα από την εκπαίδευση. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει όχι μόνο στην ενημέρωση και στην ευαισθητοποίηση για τα μείζονα περιβαλλοντικά προβλήματα αλλά και στην υιοθέτηση μιας πολιτικής που θα οδηγεί σε σοφές και δίκαιες αποφάσεις για τη χρήση των παγκόσμιων φυσικών πόρων. Η δικαιοσύνη απέναντι στις επερχόμενες γενιές απαιτεί μια πιο σφικτή πολιτική για το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, όπου συνεπάγεται θυσίες από τις σημερινές γενιές στα πλούσια έθνη. Ο σημερινός δυτικός τρόπος σκέψης και ζωής δεν εγγυάται προς το παρόν μια ισορροπία και αρμονία των ανθρώπινων δράσεων και της φύσης. Το κυρίαρχο μεταβιομηχανικό πνεύμα της υλικής αφθονίας παραμένει στη θέση, πως ο κόσμος δημιουργήθηκε για τον άνθρωπο. Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά με τα περιβαλλοντικά κινήματα και την πράσινη πολιτική σκέψη, που δε ζητά τίποτε λιγότερο από μια ειρηνική

επανάσταση, για να αποτινάξει τη μολυσμένη και υλιστική κοινωνία μας και να δημιουργήσει στη θέση της μια νέα οικονομική και κοινωνική τάξη που θα επιτρέπει στους ανθρώπους να ζουν σε αρμονία με τον πλανήτη, όπως ισχυρίζονται οι Τζόναθον Πόριτ και Ντέιβιντ Γουίներ.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση έρχεται να αποτελέσει ένα ανοιχτό παράθυρο του σχολείου στην κοινωνία, καταφέροντας να βγάλει τους μαθητές έξω από τους τοίχους της τάξης. Σπάζει τη ρουτίνα της σχολικής καθημερινότητας που υπαγορεύεται από την πρωτοκαθεδρία της Γλώσσας και των Μαθηματικών. Βοηθά τους μαθητές να συνεργαστούν, να ανακαλύψουν, να βιώσουν, να μάθουν, να συναισθανθούν και να προβληματιστούν.

Αρκετά προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μας δίνουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε το Λαϊκό Πολιτισμό και την Παράδοσή μας.

Ξεκινώντας από το σήμερα και γνωρίζοντας τον Παραδοσιακό Πολιτισμό, οι μαθητές μας αποκτούν μια πρώτη συνείδηση του ιστορικού χρόνου και κάνουν τις πρώτες τους συγκρίσεις με το χθες. Η επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά μας οδηγεί στην αναγνώριση σημαδιών που συνδέουν τον άνθρωπο με τόπο, στη διάκριση του ατομικού από το βιομηχανοποιημένο, στην αγάπη για κάθε τι το ιδιαίτερο, έργα «δια χειρός» λαϊκού μάστορα καθώς και στη διαμόρφωση πολιτιστικής ταυτότητας.

Το μετανεωτερικό υποκείμενο εμφανίζεται ως μη έχον σταθερή και μόνιμη ταυτότητα. Η ταυτότητα σχηματίζεται και μετασχηματίζεται συνεχώς, ανάλογα με τους τρόπους που μας αναπαριστούν ή αντιμετωπίζουν τα πολιτιστικά συστήματα που μας περιβάλλουν.

Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από μια αδιάκοπη, γρήγορη και διαρκή αλλαγή. Αυτή είναι και η κύρια διάκριση με τις παραδοσιακές κοινωνίες. Ο Άντονι Γκίντενς ισχυρίζεται πως «σε παραδοσιακές κοινωνίες, το παρελθόν είναι αντικείμενο σεβασμού και τα σύμβολα έχουν αξία επειδή περιέχουν και διαιωνίζουν τα βιώματα των γενεών» και ότι «η παράδοση είναι τρόπος αντιμετώπισης του χρόνου και του χώρου, που εντάσσει κάθε δραστηριότητα ή εμπειρία στη συνέχεια του παρελθόντος με το παρόν και το μέλλον, ο χώρος και ο χρόνος με τη σειρά τους συγκεντρώνονται μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές. Αντιθέτως, η νεωτερικότητα δεν ορίζεται μόνο ως η εμπειρία του να ζει κανείς μέσα στη γρήγορη, ευρεία και αδιάκοπη αλλαγή, αλλά ως μία ιδιαίτερα αναστοχαστική μορφή ζωής, όπου οι κοινωνικές πρακτικές συνεχώς εξετάζονται και αναμορφώνονται στο φως των νέων δεδομένων σχετικά μ' αυτές καθαυτές τις πρακτικές, μεταβάλλοντας έτσι θεμελιακά το χαρακτήρα τους».

Ο φυσικός χώρος είναι βασικός όρος της ανάπτυξης που σημειώνει ο πολιτισμός μιας ομάδας, μικρής ή μεγάλης. Το φυσικό περιβάλλον μεταβάλλεται σε πολιτισμικό περιβάλλον ανάλογα με τις προϋποθέσεις που περιέχει μέσα του το ίδιο, αλλά και με τις προϋποθέσεις που βάζει μέσα σ' αυτό η ανθρώπινη ομάδα. Μια δημιουργική σχέση βρίσκεται ανάμεσα στον κάτοικο και τον κατοικούμενο χώρο (Μερακλής 2004).

Αυτή τη σχέση επιδιώκει να ανιχνεύσει και να αναδειξει το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου μέσα από τα εκθέματά του και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μια μέρα στο Μουσείο...» που σχεδιάστηκε και υλοποιείται με ευθύνη του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας.

Ο παραδοσιακός οικισμός της Μακρινίτσας

Η Μακρινίτσα, χαρακτηρισμένος παραδοσιακός οικισμός, αποτελεί πεδίο της προσέγγισής μας μέσα από την οπτική της κοινωνικής μεταβολής και των παραπάνω θέσεων. Οι τοπικές κοινωνίες σήμερα βιώνουν ριζικές αλλαγές, ώστε οι παλιές α-ιστορικές και στατικές προσεγγίσεις που δημιουργούν μια μυθοποιητική εξιδανίκευση όπου ο Έλληνας χωρικός είναι εγγυητής της συνέχειας του λαϊκού πολιτισμού, να τίθενται στο περιθώριο.

Το φυσικό περιβάλλον της Μακρινίτσας καθόρισε τις πρωτογενείς παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων της. Η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν οι δύο βασικές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν σε μια πρώτη ιστορική φάση του χωριού. Η σηροτροφία, η υφαντική και η βυρσοδεψία σήμαναν τη μετάβαση από την αυτάρκεια στην εμπορευματοποίηση της οικονομίας. Το εμπόριο οδήγησε στην οικονομική απογείωση, την κοινωνική ευμάρεια και την πολιτιστική άνθιση που καθρεφτίζεται σήμερα στα αρχιτεκτονικά της κατάλοιπα. Επομένως η οικειοποίηση των φυσικών πόρων με τις θρησκευτικές δοξασίες και τελετουργίες, οι παραγωγικές σχέσεις με τις κοινωνικές δομές, οι υλικές πλευρές του πολιτισμού με τις πνευματικές αναδεικνύουν τη βαθύτερη σχέση των ανθρώπων με το περιβάλλον.

Ο αρχικός οικισμός της Μακρινίτσας αναπτύχθηκε γύρω από το μοναστήρι της Παναγίας στο διάστημα 1204-1215. Μέχρι τις παραμονές της τουρκικής κατάκτησης της Θεσσαλίας, ήταν μοναστηρότοπος. Στη συνέχεια πέρασε στην κατοχή του Σουλτάνου με ιδιαίτερα προνόμια. Στο τέλος του 18ου αιώνα η Μακρινίτσα ήταν το μεγαλύτερο χωριό από τα βακούφια σε πλούτο και πληθυσμό (Νάνου-Σκοτεινώτη 1998). Το 1881, έτος προσάρτησης της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, βρίσκει τη Μακρινίτσα σε σημαντική οικονομική κίνηση και χειροτεχνική ανάπτυξη. Μετά την ακμή θα αρχίσει μια φθίνουσα πορεία τόσο στο ανθρώπινο δυναμικό όσο και στον οικονομικό τομέα. Οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι έφεραν τον οικονομικό μαρασμό στις ανταλλακτικές σχέσεις ενώ η ανάπτυξη της βιομηχανίας έφερε πλήγμα στην οικιακή χειροτεχνία. Κατά την μεταπολεμική περίοδο οι θεμελιώδεις αλλαγές που οφείλονται σε συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές και σε συγκεκριμένα ιστορικά αίτια, οδήγησαν στην αστικοποίηση του αγροτικού πληθυσμού και μετατόπισαν το κέντρο της αγροτικής οικονομίας από τα ορεινά στα πεδινά. Η Μακρινίτσα δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από τις ευρύτερες ιστορικές αλλαγές και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Η Μακρινίτσα των 6000 κατοίκων στα 1880, κατά το Ν. Γεωργιάδη, έφθασε στο 2007 να αριθμεί 500 ψυχές.

Σήμερα η φύση και η παράδοση παραπέμπουν σε ένα ειδυλλιακό παρελθόν, ενώ το παρόν αντιμετωπίζεται ως εκφυλισμένη μορφή του. (Β. Νιτσιάκος 2003) Ο λόγος για τη φύση και την παράδοση τείνει να γίνει ο κυρίαρχος λόγος και στις τοπικές κοινωνίες, που θέλουν να αυ-

τοπροσδιορίζονται ως παραδοσιακές. Πρόκειται για την κατασκευή μιας «ετεροτοπίας», που ικανοποιεί τις αναζητήσεις των τουριστών για μια άλλη εμπειρία σε έναν άλλο τόπο και χρόνο, στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου τους. Παραδοσιακό ξενοδοχείο, παραδοσιακή ταβέρνα, παραδοσιακό φαγητό, παραδοσιακοί χοροί, παραδοσιακή κοινότητα εντάσσονται στα πλαίσια μιας «κοινωνικής» κατασκευής της φύσης και της παράδοσης κάτω από την ηγεμονία του αστικού-δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού. Η παράδοση από βίωμα γίνεται αναβίωση και αντικείμενο τουριστικής αξιοποίησης.

Μελετώντας τους παραδοσιακούς οικισμούς θα πρέπει πρώτα να αποσαφηνίσουμε το τι είναι παράδοση και τι παραδοσιακό. Στη συνέχεια να εξετάσουμε την παράδοση σε σχέση με τη νεωτερικότητα, την κοινωνική ζωή και γενικά τη σύγχρονη πραγματικότητα που βιώνουμε.

Η επικράτηση στην ανθρωπολογία μιας οπτικής βασισμένης στη διάζευξη θα πρέπει να αποδοθεί στις ανθρώπινες σχέσεις και οι πολιτισμοί προσεγγίζονται με νοητικά εργαλεία, οι ρίζες των οποίων ανάγονται σε ένα σύνθετο ιστορικό γίνεσθαι. Τίποτα δε γίνεται πλήρως αντιληπτό χωρίς την ταυτόχρονη διατύπωση του αντίθετου ή του διαφορετικού (Πετρονάκη 1998). Το παρόν αντιδιαστέλλεται με το παρελθόν, το αστικό με το λαϊκό, το παραδοσιακό με το μοντέρνο, το χωριό με την πόλη, η φύση με τον πολιτισμό.

Η σχέση του παρόντος με το παρελθόν είναι ένα από τα ζητήματα που απασχολούν και την Κοινωνική Ανθρωπολογία. Οι σύγχρονες ανθρωπολογικές μελέτες δέχονται πως το παρελθόν είναι μια ρευστή έννοια και οι σχέσεις που υπάρχουν με το παρόν είναι ιδεολογικές κατασκευές, που πηγάζουν από τις τρέχουσες συνθήκες. Οι έννοιες της παράδοσης και του μοντέρνου είναι αυτές που κατασκευάζουν ταυτότητες μέσα στα πλαίσια των σχέσεων της τοπικής κοινωνίας με το παγκόσμιο σύστημα.

Σήμερα ο αγρότης δεν θεωρείται πια ο αγνός εκφραστής του λαϊκού πολιτισμού. Παρότι η «παράδοση» εξακολουθεί να παραμένει συμβολικό σύστημα που αποδεικνύει την ανεξαρτησία και την κυριαρχία του έθνους-κράτους, τα σύμβολα διαφοροποιούνται καθώς για το εθνικό κράτος οι εκφραστές της «παράδοσης» δεν υπάρχουν πια στη ζωή (Δέλτσου 1995).

Η Μακρινίτσα όπως και άλλα χωριά στο Πήλιο, η χώρα στη Σέριφο, η Οία στη Σαντορίνη, τα Ζαγοροχώρια, τα Αμπελάκια, η Μάνη, το Νυμφαίον της Φλώρινας, ο Πάνορμος της Τήνου βρέθηκαν κάτω από μια ιδεολογική ομπρέλα που έχει το δικό της στίγμα μέσα από τη σημασία που έχει η παράδοση και η πολιτιστική κληρονομιά για την οντότητα του έθνους-κράτους. Όπως έχει αποδείξει η Κυριακίδου-Νέστορος (1978), το παρελθόν υπήρξε για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος το μέσο απόδειξης της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας του. Το παρελθόν που χρησιμοποιήθηκε, για να εδραιωθεί η εθνική κυριαρχία του κράτους, ήταν η παράδοση, η οποία μελετήθηκε από την επίσης νεοσύστατη τότε επιστήμη της Λαογραφίας. Μέσα στη διαδικασία της εθνικής χρήσης του παρελθόντος η παράδοση και ο λαϊκός πολιτισμός αποσπαστήκαν από το ιστορικό πλαίσιο και τις πραγματικές συνθήκες ζωής των ανθρώπων. Οι χωρικοί αναπαράγουν αέναα τον τρόπο ζωής των προγονικών γενεών, ενώ στις εθιμικές τους πράξεις ανακαλύπτουμε επιβιώματα της ζωής και της σκέψης των αρχαίων Ελλήνων. Το κεντρικό αξίωμα της πολιτισμικής συνέχειας αποτέλεσε την οργανωτική αρχή για τη συλλογή, ταξινόμηση και ιεράρχηση όλων των εθνογραφικών λημμάτων (M. Herzfeld). Η παράδοση εντάσσεται στα πλαίσια ενός συμβολικού χρόνου που παραμένει αναλλοίωτος. Τα μνημεία, τεκμήρια του παραδοσιακού χρόνου, παραμένουν επίσης αναλλοίωτα, παρότι η ζωή των ανθρώπων χαρακτηρίζεται από αλλαγές.

Σήμερα πολιτικοί επιστήμονες καθώς και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας μιλούν για διάβρωση των τοπικών πολιτισμών και προβλέπουν μια πολιτισμική ομογενοποίηση. Οι πολιτιστικές ροές (ει-

κόνες, λέξεις, πληροφορίες, γνώσεις), αλλά και οι αξίες, οι πεποιθήσεις, οι νόρμες που τις συνοδεύουν, ξεκινούν από τις πλούσιες χώρες της Δύσης και κατακλύζουν ολόκληρο τον κόσμο. Το δυτικό πολιτισμικό πρότυπο ασκεί μια παγκόσμια ηγεμονία και τείνει να επιβληθεί σε κάθε γωνιά του πλανήτη, περιθωριοποιώντας ή απειλώντας ακόμη και με αφανισμό τους άλλους πολιτισμούς (Κ. Βρύζας 1997). Η παράδοση και ο λαϊκός πολιτισμός μέσα σ' αυτό το κλίμα γίνονται ισχυρά σύμβολα μιας ενοποιημένης εθνικής ταυτότητας.

Μέσα σ' αυτό το ιδεολογικό πλαίσιο ορισμένοι οικισμοί χαρακτηρίστηκαν από το ΥΠΠΟ παραδοσιακοί. Οι έννοιες της ιστορικής συνέχειας και της αυθεντικότητας ενός οικισμού, καθώς και ο φόβος για την κατεδάφιση ή την «κακοποίηση» των παλιών τους σπιτιών επέβαλε ένα θεσμικό πλαίσιο διατήρησης και προστασίας τους. Τα σπίτια των ανθρώπων μετατράπηκαν σε συλλογικά μνημεία με συμβολική και κοινωνική αξία. Σύμφωνα με την Εφορεία Νεότερων Μνημείων, ως ιστορικός τόπος χαρακτηρίζεται ένας οικισμός του οποίου τα μορφολογικά, πολεοδομικά, αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά, καθώς και το σύνολο του κτιστού περιβάλλοντος έχουν διατηρηθεί σε μεγάλο βαθμό αναλλοίωτα. Ο χαρακτηρισμός της Μακρινίτσας ως παραδοσιακού οικισμού επιβάλλει συγκεκριμένους πολεοδομικούς περιορισμούς που καθορίζουν τις όποιες αλλαγές μπορούν να γίνουν στα παλιά σπίτια ή το πώς θα κτιστούν τα νέα μέσα στο χωριό. Ορισμένες «παραφωνίες» που μπορούμε να παρατηρήσουμε σε μια περιδιάβασή μας (κεραμίδια σε στέγες, το κτήριο που στεγάζει την Κοινότητα, κ.α) είναι το αποτέλεσμα μιας πρακτικής που σταμάτησε με το χαρακτηρισμό του οικισμού ως παραδοσιακού.

Ορισμένα ερωτήματα που προκύπτουν μέσα από αυτή τη σύντομη μελέτη της Μακρινίτσας είναι: Ποια η σχέση του παρελθόντος με το παρόν; Υπάρχει συνέχεια ή μία τομή; Μήπως οι όροι που κατασκευάζουν το παραδοσιακό είναι όροι διαφοράς και ασυνέχειας; Το «άλλοτε» και το «αλλού», που αναζητά ο πρώην χωρικός, σημερινός αστός, μήπως είναι το κοντινό παρελθόν και το χωριό που άφησε πίσω του;

Πράγματι αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως παρελθόν γίνεται αντιληπτό ως κάτι διαφορετικό από το παρόν που χαρακτηρίζεται για την κίνησή του προς τα μπρος και εκφράζεται με την έννοια της προόδου. Η παράδοση προκύπτει από τη στιγμή που παύει να είναι ζώσα πραγματικότητα.

Μελετώντας τα αρχοντικά του χωριού θα διαπιστώσουμε πως εξωτερικά το αρχιτεκτονικό τους κέλυφος παραμένει σταθερό, ενώ εσωτερικά η διαμόρφωση και η λειτουργία των χώρων ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες. Τα αρχοντόσπιτα έπαψαν να στεγάζουν πατριαρχικές οικογένειες. Σήμερα φιλοξενούν επισκέπτες που αναζητούν να ξεφύγουν για λίγο από τους ρυθμούς της αστικής τους ζωής. Το κατώι που εξυπηρετούσε τις ανάγκες αποθήκευσης των αγαθών, τώρα έχει μετατραπεί σε χώρο καθιστικό και τραπεζαρίας για το πρωινό. Το δοξάτο και ο μουσαφίρ οντάς του καλοκαιρινού ορόφου έχουν γίνει δωμάτια-σουίτες.

Τα σπίτια που χτίζονται σήμερα, θεωρούμε πως ανήκουν στην ηηλιορείτικη αρχιτεκτονική ταυτιζοντάς την με τον όρο παραδοσιακή. Τα κύρια όμως δομικά υλικά δεν παραμένουν η πέτρα και το ξύλο, οι πλάκες και ο τσατμάς; αλλά χρησιμοποιούνται και σύγχρονα υλικά.

Η πλατεία του χωριού, το παζάρι έπαψε να είναι το οικονομικό κέντρο της τοπικής κοινωνίας και ο χώρος συνεύρεσης του ανδρικού πληθυσμού. Οι οικονομικές δραστηριότητες απλώνονται στο δρόμο που ξεκινά από τη Μπράνη και φθάνει στην πλατεία. Τα τελευταία μάλιστα χρόνια μικρομάγαζα με είδη «λαϊκής» τέχνης προβάλλουν στον αμαξωτό δρόμο Μπράνης-Πρεβαντόριου.

Οι εκκλησίες συνεχίζουν να αποτελούν χώρους για την εκπλήρωση των θρησκευτικών αναγκών των κατοίκων. Έπαψαν όμως προ πολλού να έχουν τον χαρακτήρα της ενοριακής εκκλησίας. Σήμερα στέκονται κλειδαμπαρωμένες περιμένοντας τη μέρα που γιορτάζουν για να λειτουργηθούν.

Οι κρήνες, κοινοτικές βρύσες, προσέφεραν σε ανθρώπους και ζώα το μεγάλο δώρο της φύσης, το

νερό. Γυναίκες και κοπέλες έρχονταν στην κρήνη να το πάρουν, μα και για να πλύνουν τα ρούχα. Μέχρι να γεμίσει το γκιούμι(ι) ή η στάμνα, έπιαναν την κουβέντα σχολιάζοντας τα τεκταινόμενα. Παλικάρια σταματούσαν σ' αυτή για να πάρουν μια ανάσα, να ξεδιψάσουν και να ποτίσουν τα ζωντανά τους, να ρίξουν μια κλεφτή ματιά στην αγαπημένη τους. Σήμερα οι κρήνες γίνονται μάρτυρες μιας άλλης εποχής, αξιοθέατο προς τέρψη των επισκεπτών και πεδίο μελέτης για μαθητικές ομάδες.

Αν το νήμα της σκέψης μας περνά μέσα από τη δυαδική λογική και την καθαρότητα διχοτομήσεων, τότε η Μακρινίτσα διατηρεί μια αυθεντικότητα που δεν εξαρτάται από τη μοναδικότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς αλλά από την αρχιτεκτονική μορφή που τελεί κάτω από ειδική προστασία. Η ομπρέλα της παράδοσης παρουσιάζει το παρελθόν ως μια περίοδο ριζικής διαφοροποίησης από το παρόν. Γίνεται ένας τόπος περιβαλλοντικής αξίας και αισθητικής απόλαυσης για τους επισκέπτες, ενώ παραγνωρίζεται ως ένας χώρος με δυσκολίες για την επιβίωση των ντόπιων. Οι ψηφιακές ή μη φωτογραφικές μηχανές των τουριστών παγιδεύουν τον αγωγιάτη με τα μουλάρια του την ώρα της δουλειάς. Αποτυπώνουν ένα παρελθόν στο παρόν, ως μια ειδυλλιακή παραδοσιακή εικόνα. Αγνοούν ή παραβλέπουν το οικονομικό βάρος της μεταφοράς για τους ιδιοκτήτες που θέλουν να επισκευάσουν τα σπίτια τους.

Αν όμως ο εθνογραφικός μας φακός στηθεί με μια κριτική στάση απέναντι στην οπτική της διάζευξης, τότε το θεωρητικό ζητούμενο είναι να δούμε και να εξετάσουμε τον παραδοσιακό πολιτισμό του παρελθόντος με το σήμερα ως μια ιστορική διαδικασία που διαφοροποιεί τον κόσμο καθώς τον ενώνει. Οι τοπικές κοινωνίες δεν είναι κλειστά συστήματα σταθερά και αναλλοίωτα. Η αντίληψη του παρελθόντος ενέχει στοιχεία συνέχειας με το παρόν μέσα από μία βιωματική πρόσληψη του χώρου και του χρόνου από τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας που τον βιώνουν.

Ανάμεσα λοιπόν στην παράδοση και τη νεωτερικότητα αναπτύσσεται μια δυναμική που εκφράζεται με θέση, αντίθεση και τελικά σύνθεση. Η αναθέρμανση και η επιστροφή αυτή, στην παράδοση, να μην καταντήσει άγονος και επιζήμιος δρόμος, εθνικισμός και προγονοπληξία (Αναγνωστόπουλος Β. 2005). Η αισθητική του τοπίου και της αρχιτεκτονικής δε θα πρέπει να είναι η μοναδική μας αναζήτηση στη μελέτη των παραδοσιακών οικισμών. Ας ανακαλύψουμε τι υπάρχει πίσω από τις εικόνες και τα πρόσωπα. Η μελέτη του Λαϊκού Πολιτισμού ας μην είναι μόνο μάθηση και μνήμη αλλά και πεδίο προβληματισμού για τις σχέσεις που οικοδομούμε με το περιβάλλον και τους συνανθρώπους.

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης: χώρος έμπνευσης για να δουλέψουμε με ομάδα

Ο χώρος

Η επίσκεψη στο μουσείο αποτελεί αφορμή για να μπορέσουμε να γνωρίσουμε, να θαυμάσουμε, να κατανοήσουμε και να αποτιμήσουμε τον πολιτισμό παλαιότερων εποχών. Παράλληλα είναι ένας χώρος που μπορούμε να λειτουργήσουμε όχι μόνο σαν παρατηρητές, αλλά και σαν μέλη ομάδων βιωματικών δραστηριοτήτων.

Στην σημερινή εποχή το μουσείο δεν έχει σκοπό την σταθερή έκθεση σειράς αντικειμένων αλλά αποτελεί ένα ζωντανό χώρο όπου αναβιώνουν κομμάτια της κοινωνικής ζωής του παρελθόντος με στόχο την ουσιαστική μελέτη και κατανόηση του πολιτισμού. Ιδιαίτερα χρησιμοποιούνται οι νέες τεχνολογίες. Δίνουν μια διαφορετική οπτική προσέγγιση στα μουσειακά εκθέματα και συμβάλλουν στην απόδοση ολοκληρωμένης εικόνας που γίνεται πιο εύκολα προσβάσιμη. Η σύγχρονη παρουσίαση οδηγεί τον επισκέπτη σε ένα χωροχρονικό ταξίδι αφού καταργεί τη στατικότητα και γίνεται περισσότερο πλαστική και ρέουσα. Η λειτουργία του μουσείου συμπληρώνεται από τις περιοδικές θεματικές εκθέσεις που δημιουργούν πρόσθετα κίνητρα επισκέψεων στο χώρο, καθώς και από τις εκδόσεις που ολοκληρώνουν την παρουσίαση των εκθεμάτων.

Σ' αυτή τη σύγχρονη πραγματικότητα στο χώρο του μουσείου δημιουργούνται και υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα. Μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος συνθέτει το δανειστικό υλικό που αποστέλλεται, στις ομάδες, που θα υλοποιήσουν πρόγραμμα στο μουσείο, για τη φάση της ευαισθητοποίησης. Η χωροταξική διάταξη στους κύριους εκθεσιακούς χώρους, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται, οι σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, η ανίχνευση σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία, προσδίδουν στο μουσείο την παιδαγωγική του διάσταση.

Η μουσειοπαιδαγωγική αποτελεί πρόκληση για κάθε μουσειακό χώρο αφού μέσω αυτής το κοινό που επισκέπτεται το μουσείο δεν είναι αμέτοχο και απαθές αλλά συμμετοχικό, ενεργοποιημένο και δημιουργικό. Το κλίμα που διαμορφώνεται είναι ευχάριστο και συνδέει συναισθηματικά τους συμμετέχοντες με το χώρο.

Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης έχει μια ιδιαίτερη σημασία για όλους μας. Ο χώρος του και πιο πολύ τα εκθέματά του μας είναι πολύ «οικεία». Ανασύρουν μνήμες που μας συσχετίζουν με αγαπημένα πρόσωπα, μας συνδέουν με προσωπικά γεγονότα και καταστάσεις. Ανασύρουν συναισθηματικά βιώματα του παρελθόντος, αποτιμούν πράγματα και καταστάσεις που ήταν υποτιμημένα στη συνείδησή μας. Τέλος ανασυνθέτουν σε όλο του το μεγαλείο το δικό μας πολιτισμό, αυτόν που βιώνουμε από τη γέννησή μας και που συνεχίζει να υπάρχει δίπλα μας, στους ανθρώπους μας, στα σπίτια μας, στη γειτονιά μας, στο χωριό μας, στις συνήθειές μας.

Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης αποτελεί πολιτιστικό καταφύγιο που έχει σχέση με όλους μας. Όμως η προσέγγισή του είναι δυσκολότερη από κάθε άλλο χώρο. Απαιτείται συμμετοχή όχι μόνο

γνωστική αλλά κυρίως συναισθηματική. Εδώ το βίωμα έχει τη σημαντικότερη θέση. Η απελευθέρωση εικόνων του παρελθόντος, η έκφραση συναισθημάτων, δίνουν ζωή στο χώρο και στα αντικείμενα. Όλα περιμένουν να μιλήσουν μέσα από εμάς. Με τα δικά μας λόγια. Τις δικές μας μνήμες. Τις εικόνες που κουβαλάμε κι έχουμε κάπου βαθιά κρυμμένες. Τη χαρά μας που ξαναβρίσκουμε συντρόφους από τα παιδικά μας χρόνια όταν εξερευνούσαμε τα σπίτια μας και τις αποθήκες. Όταν παρατηρούσαμε ή ακούγαμε τους γεροντότερους. Η διαδικασία να βυθιστούμε στο χωροχρόνο μέσα μας είναι λυτρωτική.

η προσέγγιση

Τα μέλη της ομάδας (μαθητές και εκπαιδευτικοί) επιλέγουν να υλοποιήσουν πρόγραμμα με θέμα το λαϊκό πολιτισμό. Εντάσσουν το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στο πρόγραμμά τους ως πεδίο υλοποίησης βιωματικών δραστηριοτήτων. Στη διαδρομή που κάνει η ομάδα από τη στιγμή της επιλογής του προγράμματος έως τη λήξη του περνάει από διαδοχικές φάσεις:

- ◆ Φάση ευαισθητοποίησης στο χώρο της
- ◆ Φάση επίσκεψης και δραστηριοτήτων στο πεδίο (Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, παραδοσιακός οικισμός, συνεταιρισμός παρασκευής τοπικών προϊόντων, βιοτεχνία κατασκευής προϊόντων λαϊκής τέχνης)
- ◆ Φάση σύνθεσης - απόδοσης - διάχυσης δράσεων πίσω στο χώρο της ομάδας και στην ευρύτερη κοινότητα

Η διάρκεια κάθε φάσης αποφασίζεται από τον εκπαιδευτικό-συντονιστή σύμφωνα με τη δυναμική της ομάδας (αυτοεκτίμηση των μελών, αλληλοσεβασμός, επικοινωνία, συνεργασία, διαφωνίες, συγκρούσεις, υποομάδες).

Φάση ευαισθητοποίησης

Αποτελεί τη βάση για την ομαλή και δημιουργική εξέλιξη του προγράμματος. Ο εκπαιδευτικός-συντονιστής της ομάδας καλεί τα μέλη σε συναντήσεις με στόχο:

- α) να καταθέσει κάθε μέλος τη γνώση που ήδη έχει για το συγκεκριμένο θέμα
- β) ν' ανταλλάξουν απόψεις τα μέλη μεταξύ τους
- γ) να κάνουν προτάσεις για τη σφαιρικότερη προσέγγιση του θέματος
- δ) να διευκρινισθούν οι υποενότητες του θέματος
- ε) να δημιουργηθούν οι υποομάδες που θα δραστηριοποιηθούν σε κάθε υποενότητα

Ενδεικτικές δραστηριότητες ευαισθητοποίησης

- ◆ Ποιο είναι το πρώτο πράγμα που σκέφτεστε ακούγοντας την έκφραση Λαϊκή Τέχνη; (καταιγισμός ιδεών-ο συντονιστής της ομάδας καταγράφει τις απαντήσεις)
- ◆ Ποιες ομαδοποιήσεις μπορούμε να κάνουμε στις απαντήσεις που έχουμε καταγράψει; (οργάνωση θεματικών υποομάδων)
- ◆ Μπορείτε να βρείτε πληροφορίες ή υλικό για τα επιμέρους θέματα; (πρώτη συγκέντρωση υλικού - ανάρτηση σε συγκεκριμένο χώρο)
- ◆ Γνωρίζετε αν υπάρχουν χώροι όπου εκτίθενται έργα Λαϊκής Τέχνης; (έρευνα - ανακοίνωση αποτελεσμάτων)
- ◆ Πως θα οργανώνατε μια επίσκεψη σε ένα Μουσείο Λαϊκής Τέχνης; (συζήτηση προτάσεων - επικοινωνία - οριστικοποίηση επίσκεψης από τα μέλη της ομάδας)

Ενδεικτικές δραστηριότητες εμπύχωσης

Άσκηση 1

Ο εκπαιδευτικός-συντονιστής της ομάδας ενδέχεται να επιλέξει στο ξεκίνημα της φάσης της ευαισθητοποίησης να κινητοποιήσει τα μέλη με δραστηριότητες εμπύχωσης.

Στην περίπτωση αυτή καλεί την ομάδα να σχηματίσει κύκλο και δίνει στα μέλη τις οδηγίες:

- κινηθείτε στο χώρο,
- κάθε φορά που συναντάτε, απέναντί σας, ένα άλλο άτομο «παγώνετε» σε μια μορφή που φαντάζεστε ότι έχει ένα αντικείμενο που εκτίθεται σε ένα Μουσείο Λαϊκής Τέχνης.
- Προσπαθήστε να κάνετε την άσκηση κάθε φορά με διαφορετικό άτομο.

Παραλλαγή

Τα μέλη της ομάδας κάθε φορά που «παγώνουν» παίρνουν μια διαφορετική μορφή του ίδιου αντικειμένου. Μπορεί να αφορά τον τρόπο κατασκευής, χρήσης ή μεταφοράς του αντικειμένου.

Σημείωση

Όταν «παγώνουμε» σε μια άσκηση εμπύχωσης ακινητοποιούμε το σώμα, την έκφραση του προσώπου, το βλέμμα.

Προτείνουμε ασκήσεις εμπύχωσης, ιδιαίτερα στη φάση της ευαισθητοποίησης, για το λόγο ότι ενδείκνυται, όπως θα διαπιστώσει και ο εκπαιδευτικός-συντονιστής της ομάδας για να:

- «σπάσει ο πάγος» ανάμεσα στα μέλη
- να γνωρίσουν «διαφορετικά» ο ένας τον άλλο έστω κι αν είναι συμμαθητές
- να αναδειχθούν ικανότητες σε άτομα που στις σχολικές δραστηριότητες που βασίζονται μόνο στη γνώση δε συγκεντρώνουν την προτίμηση συμμαθητών τους
- να ξεκινήσει με κέφι και ενθάρρυνση για συμμετοχή η προσέγγιση της ομάδας στο θέμα «Μουσείο Λαϊκής Τέχνης».

Άσκηση 2

- Τα μέλη της ομάδας κάθονται σε κύκλο.
- Καθένας λέει μια λέξη, μια έκφραση, μια πολλή μικρή ιστορία για να περιγράψει το αντικείμενο που μιμήθηκε στην προηγούμενη άσκηση.
- Τα υπόλοιπα μέλη προσπαθούν να το μαντέψουν.

Φάση επίσκεψης και δραστηριοτήτων στο χώρο του μουσείου

Αποτελεί τη δεύτερη φάση στη διαδικασία όπου η προσέγγιση θα πρέπει να έχει εκείνα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που θα την καθιστούν ιδιαίτερη για τα μέλη της ομάδας. Η οργάνωση της επίσκεψης από τα μέλη της ομάδας, η αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού, η ένταξη πρωτότυπων ασκήσεων θα τονίσουν τη μοναδικότητα του χώρου και θα ενεργοποιήσουν τους συμμετέχοντες στο σύνολό τους.

- ◆ Το αρχοντικό γιορτάζει.

(δρῶμενο με ρόλους που ανταποκρίνονται στη κοινωνική ζωή του αρχοντικού την εποχή της κατοίκησής του, μια πρωτότυπη ξενάγηση στους χώρους, κοινωνικές σχέσεις και θέσεις)

- ◆ Ξύλο, χῶμα, πέτρα και νερό

(εξερεύνηση των υλικών κατασκευής των αντικειμένων, χρηστικότητά τους)

Ξύλο	Χῶμα	Πέτρα	Μέταλλο	Δέρμα	Μαλλί	Άλλο

- ◆ Μια φωτογραφία θυμάται

(ιστορική αναδρομή μέσα από αφήγηση σχετική με τον τόπο και τους ανθρώπους)

- ◆ Από Μάρτη καλοκαίρι κι από Αύγουστο χειμῶνα

(η ζωή στην ετήσιο κύκλο της, ήθη - έθιμα, ασχολίες κλπ)

- ◆ Στο δωμάτιο με το τζάκι οι άνθρωποι που ζούσαν στο σπίτι έκαναν πολλές δουλειές το χειμῶνα.

Όταν οι άνθρωποι...	Το δωμάτιο γινόταν...
κοιμόνταν
.....	καθιστικό
μαγείρευαν
.....	τραπεζαρία

- ◆ Στην κουζίνα οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν:

το καντάρι	για να.....
.....	για να φουρνίσουν.
το γκιούμι	για να.....
.....	για να ανοίξουν φύλλα για την πίτα
τη φτσέλα	για να.....

- ◆ Για να κεράσουν τους επισκέπτες έβαζαν στο δίσκο:
(μπορείς ν' αντιστοιχίσεις αυτά που νομίζεις ότι ταιριάζουν από κάθε πλευρά της άσκησης;)

Ένα γυάλινο σκεύος (γλυκιέρα)

Ο επισκέπτης έπαιρνε ένα κουταλάκι γεμάτο γλυκό.

Ένα ποτήρι με κουταλάκια γλυκού.

Τοποθετούσαν τα χρησιμοποιημένα κουταλάκια.

Ένα ποτήρι με νερό.

Ο επισκέπτης έπαιρνε μια κουταλιά γλυκό.

- ◆ Για να διακοσμήσουν το αρχοντικό έφτιαχναν ψευδοπαράθυρα ή φεγγίτες με περίτεχνα σχέδια. Εδώ μπορείς να σχεδιάσεις ένα ψευδοπαράθυρο ή ένα φεγγίτη με σχέδια δικής σου επιλογής.

Φάση σύνθεσης - απόδοσης - διάχυσης δράσεων στο χώρο της ομάδας

Μετά την επίσκεψη στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, ο χώρος του σπιτιού είναι ένα νέο πεδίο δραστηριοτήτων με παρόμοιους θησαυρούς που περιμένουν κρυμμένοι στο σεντούκι της γιαγιάς ή στα πάνω μέρη των ντουλαπιών ή στην αποθήκη του παππού.

- ◆ Στο Μουσείο παρατηρήσατε ότι παλιότερα η διακόσμηση των σπιτιών περιελάμβανε:
 - Κεντήματα - Υφαντά
 - Ξυλόγλυπτα
 - Κεραμικά αντικείμενα κ.α.

Πολλά από αυτά είναι μοναδικά καλλιτεχνήματα.

- ◆ Αναζητήστε στον οικογενειακό σας χώρο παρόμοια αντικείμενα. Συζητήστε με τα παλαιότερα μέλη της οικογένειάς σας για:
 - Τον τρόπο χρήσης των αντικειμένων
 - Τυχόν προσωπικές αναμνήσεις που σχετίζονται με τα αντικείμενα
 - Το χρόνο απόκτησης ή κατασκευής
 - Τον τεχνίτη ή την τεχνίτρια που το κατασκεύασε
 - Γεγονότα του σπιτιού ή της οικογένειας που συνδέονται με τα αντικείμενα (γεννήσεις, αρραβώνες, γάμοι, μεταναστεύσεις, θάνατοι κλπ)
- ◆ Διαλέξτε το αντικείμενο που σας κάνει τη μεγαλύτερη εντύπωση και παρουσιάστε το στην τάξη (μπορείτε να εργαστείτε σε μικρές ομάδες για την παρουσίαση).

Αν στην τάξη υπάρχουν μαθητές από διαφορετικούς τόπους καταγωγής μπορείτε να δουλέψετε σε ομάδες στις παρακάτω δραστηριότητες:

- ◆ Να παρουσιάσετε στην τάξη αντικείμενα λαϊκής τέχνης από τα διαφορετικά μέρη καταγωγής σας.
- ◆ Να κάνετε μια μικρή έρευνα καταγράφοντας πληροφορίες από συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα για τη λαϊκή τέχνη του τόπου καταγωγής σας. Μπορείτε να διαμορφώσετε ερωτηματολόγιο ή να πάρετε συνέντευξη.
- ◆ Να καταγράψετε συνήθειες, ήθη και έθιμα, τεχνικές, συνταγές, παροιμίες, τραγούδια, θρύλους, ανέκδοτα και ότι άλλο σχετίζεται με τον λαϊκό πολιτισμό του τόπου σας.
- ◆ Να οργανώσετε στο σχολείο έκθεση αντικειμένων λαϊκής τέχνης.

Παράλληλα να δημιουργήσετε μια μέρα «αφιέρωμα στο Λαϊκό Πολιτισμό», όπου μπορείτε να προσκαλέσετε όσους συμμετείχαν στην έρευνά σας, τους συμμαθητές σας και την ευρύτερη κοινότητα του σχολείου σας.

- ◆ Η δυνατότητα οργάνωσης συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος δραστηριοτήτων, η δυνατότητα οργάνωσης της ομάδας, η χρήση τεχνικών καταγραφής και τεκμηρίωσης του υλικού αποτελεί για το συντονιστή-εκπαιδευτικό και τα μέλη της ομάδας αντικείμενο συνεχούς προβληματισμού, έτσι ώστε η τελική αξιολόγηση του προγράμματος να αφορά;
- ◆ όλες τις δράσεις που πραγματοποιήθηκαν,
- ◆ τη διαδικασία που ακολουθήθηκε σε όλες της τις φάσεις με έμφαση όχι στο «τι» αλλά στο «πώς» και στο «γιατί»,
- ◆ τις βάσεις για νέες δραστηριότητες έχοντας πλέον το γνωστικό και συναισθηματικό απόθεμα από την παρούσα δράση στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης.

*Οι φωτογραφίες
προέρχονται από το
σπίτι της οικογένειας
Νίκου και Καλλιόπης
Αδαμάκη, κατοίκων
Μακρινίτσας.*

Β' ΜΕΡΟΣ

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Φύλλα εργασίας
πριν την επίσκεψη στο Μουσείο**

φ.ε. 1

Το σπίτι της μανιάς της Σοφώς

Τα καλοκαίρια τα περνούσα στο χωριό της γιαγιάς μου από την πλευρά της μάνας μου. Μέναμε στο σπίτι της μανιάς της Σοφώς, στην πέρα γειτονιά, κοντά στο αλώνι.

Πέρασαν τόσα χρόνια από κείνα τα παιδικά μου καλοκαίρια, μα μου φαίνεται σαν να 'ταν χθες που μαζί με τον Κώστα και τον Ευρυσθέα τρέχαμε στα ξένα κτήματα να κόψουμε σύκα και σταφύλια.

Ύστερα γυρίζαμε και καθόμασταν στο πεζούλι το γύρω από το πηγάδι της αυλής. Η μάνα μου πάντα είχε το φόβο μήπως και γκρεμοτσακιστούμε στο δεκαεφτά μέτρων πηγάδι που έδινε νερό σ' όλη τη γειτονιά. Θυμάμαι τη γιαγιά Ελένη κι ας τη φώναζα τότε θεια, που ήταν η μικρότερη κόρη της

προγιαγιάς και αδερφή της γιαγιάς μου της Δωροθέας, να ρίχνει τον άδειο κουβά και σε λίγο γυρίζοντας το μάγγανο το θείο δώρο να μας ξεδιψά και να δροσίζει από την κάψα του θέρους και του παιχνιδιού τα πρόσωπά μας.

Μετά την μικρή ανάπαυλα ριχνόμασταν και πάλι στο παιχνίδι. Η φωνή της μανιάς μου όμως μας έκοβε το παιχνίδι στη μέση, μιας και δεύτερη κουβέντα δε σήκωνε σαν πλησίαζε η ώρα του μεσημεριανού. Ήθελε γύρω από το τραπέζι όλη τη φαμίλια.

Τρώγαμε στο κατώι δίπλα στα πιθάρια και στο μεγάλο κρασοβάρελο. Αν και καλοκαίρι που έξω έσκαγε ο τζιτζικας μέσα είχε δροσιά. Για ύπνο ανεβαίναμε πάνω κι ας υπήρχε κάτω ένα κρεβάτι, κρεβάτι λόγος του λέγει, δυο τρίποδες και πάνω σανίδια και για στρώμα μια κατασκευή με άχυρα.

Ξαπλώναμε στο χειμωνιάτικο δωμάτιο. Εγώ στο διπλό κρεβάτι και κάτω στρωματσάδα η γιαγιά η Αλπάκαινα με τη μάνα μου. Έπιαναν την κουβέντα, άλλωστε είχαν τόσα να πουν και να θυμηθούν. Όσο κι αν προσπαθούσα να κρατήσω τα μάτια μου ανοιχτά, να ακούσω τα λεγόμενα τους γρήγορα με 'παίρνε ο ύπνος κι η ιστορία που έπλεκαν για τα περασμένα και τα μελλούμενα δεν έφτανε ποτέ στο τέλος της.

Το απόγευμα κάτω από την κρεβατιά οι μεγάλοι καφεδάκι παρέα με τις γειτόνισσες και υποβρύχιο ή βυσσινάδα για μας τα παιδιά. Η μυρωδιά της γαρδένιας έσμιγε με αυτή του καφέ και του ασβέστη.

Κάθε λίγο και λιγάκι τίποτα άλλο δεν έβλεπες από το να γαλακτίζει τα πιθάρια στο κατώι, τις πεζούλες και τους χαμηλούς τοίχους η θεια η Αλπάκαινα. Η μαστοριά της όμως η μεγάλη ήταν τα φρύδια που έφτιαχνε με τον ασβέστη στις πλάκες της αυλής. Αλίμονο στον κάθε απρόσεχτο που άφηνε την πατημασιά του στα φρεσκοβαμμένα φρύδια, ούτε ο Ιορδάνης δεν ξέπλυne το κρίμα του.

Ήταν βλέπεις πέρασμα η αυλή, για να κόψουν δρόμο οι γείτονες περνούσαν από μέσα, πρόνομιο ή πρόβλημα; Όπως το πάρει κανείς. Πάντως εγώ θυμάμαι πως ελάχιστες φορές σχολίαζαν σ'

αυτό το σπίτι τις πράξεις των άλλων, μιας και υπήρχε ο φόβος κάποιος περαστικός ν' ακούσει, να κοντοσταθεί και να αφουγκραστεί. Και ο λόγος από στόμα σε στόμα κάνει... το σχοινί τριχιά...

Το σούρουπο με έβρισκε στο παζάρι να ψωνίζω τα όσα πρόσταζε η παραγγελία της γιαγιάς και ο κυρ-Βαγγέλης να γράφει στο δεφτέρι τα χρωστούμενα. Βερεσέ και έξω καρδιά!

Βράδυ λίγο πριν να πλαγιάσω, μπροστά στη μεσάντρα που μέσα της έκρυβε το καλό σερβίτσιο φαγητού και πάνω της είχε το εικόνισμα της Παναγιάς, να κάνω την προσευχή μου. Μια μέρα τελείωνε μια άλλη ξημέρωνε...

Και ξημέρωσαν μέρες πολλές και άλλες τόσες τέλειωσαν. Τα μαλλιά μου άρχισαν να γκριζάρουν και πρόσωπα αγαπημένα έφυγαν από τον κόσμο τούτο. Μα το δίπατο, πέτρινο σπίτι της θειας με τα πιθάρια στο κατώι, το παράσπιτο με τις κάδες, το φουρναριό και το πηγάδι στην αυλή, μένει εκεί να ξεδιπλώνει μνήμες παιδικές, μνήμες μιας άλλης εποχής.

Μένει και περιμένει χέρι μάστορα να πιάσει τις σταλαμίδες της στέγης, χέρι νοικοκυράς να γαλακτίσει τους τοίχους και τις πεζούλες, χέρια παιδικά να ψάξουν τις μεσάντρες, χέρια να υψώσουν και να τσουγκρίσουν τα κρασοπότηρα και χείλη να πουν «δόξα σοι ο Θεός».

Γεράσιμος Τσιμπλούλης

Το σπίτι της μανιάς της Σουφώς

Διαβάζοντας το κείμενο «Το σπίτι της μανιάς της Σουφώς» μπορείτε να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

Να σύγκρινετε το πηλιορείτικο σπίτι με τα σπίτια που συναντάτε στα χωριά της δικής σας περιοχής ή στα χωριά του Θεσσαλικού κάμπου.

.....

.....

.....

Να γράψετε τα υλικά κατασκευής της πηλιορείτικης κατοικίας:

.....

.....

.....

«Από τα γκρεμίσματα ή τα ερείπια ενός παλιού σπιτιού, ποιο από τα παραπάνω υλικά που αναφέρατε θεωρείτε πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί και πάλι στην οικοδομή;

.....

.....

.....

«Τρώγαμε στο κατώι δίπλα στα πιθάρια και στο μεγάλο κρασοβάρελο. Αν και καλοκαίρι που έξω έσκαγε ο τζιτζικας μέσα είχε δροσιά». Γιατί το κατώι του σπιτιού είναι δροσερό και πως επιτυγχάνεται αυτό;

.....

.....

.....

Ποια σχέση ανακαλύπτετε στο δομημένο με το φυσικό περιβάλλον στη Μακρινίτσα και γενικά στο Πήλιο; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

.....

.....

.....

Προτείνεται για μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

φ.ε. 2

Διατροφικές συνήθειες...

Η επίσκεψη στο Μουσείο της Μακρινίτσας μας δίνει την ευκαιρία να ασχοληθούμε με το τι έτρωγαν οι άνθρωποι στο παρελθόν και να κάνουμε συγκρίσεις με το τι τρώμε εμείς σήμερα.

Τα πατροπαράδοτα φαγητά είναι δημιούργημα εμπειρίας και δοκιμασίας αιώνων. Οι συνταγές τους σαν τα δημοτικά τραγούδια ταξίδεψαν από στόμα σε στόμα και από τόπο σε τόπο, για να μεταμορφώσουν τα απλά προϊόντα της ελληνικής γης σε πεντανόστιμα φαγητά με πλούσια και ισορροπημένη διατροφική αξία.

Οι Πηλιορείτισσες νοικοκυρές στο μαγεριό τους, πάνω σε σιγανές φωτιές έβραζαν σε χαλκώματα και τσουκάλια το φαί που με μεράκι και αγάπη ετοίμαζαν κάθε μέρα για την οικογένειά τους.

Κάθε εποχή είχε και τα φαγητά της. Το καλοκαίρι η κουζίνα ελάφραινε. Το ελαιόλαδο, τα κηπευτικά και τα θαλασσινά είχαν τον πρώτο λόγο στο τραπέζι. Λίγα λαχανικά, μπόλικη ντομάτα, σκορδάκι και τριμμένο κρεμμύδι, μια κούπα ελαιόλαδο, δυο με τρεις χόχλους και το φαγάκι έβγαινε εύκολα, γρήγορα και οικονομικά.

Το χειμώνα ο τραχανάς και το κατσαμάκι, η φασολάδα, οι φακές και τα ρεβίθια βρίσκονταν στην προτίμηση όλων.

Στο τραπέζι δίπλα στο καλομαγειρεμένο φαί και το φρούτο από το περιβόλι, το λαχανικό από τον μπαξέ και το κόκκινο κρασί από το αμπέλι. Όλα τα αγαθά του μόχθου, ευλογημένοι της γης καρποί, όλα «μπουκιά και συχώριο».

Το τι τρώμε κάθε μέρα πώς το διαλέγουμε;

.....

.....

.....

.....

Ακολουθούμε τη λαϊκή ρήση «κάθε πράμα στον καιρό του και ο κολιός τον Αύγουστο» στις διατροφικές μας συνήθειες;

.....

.....

.....

.....

Οι ειδικοί τι μας συμβουλεύουν να τρώμε και γιατί;

.....

.....

.....

.....

Διατροφικές συνήθειες...

Η επίσκεψη στο Μουσείο της Μακρινίτσας μας δίνει την ευκαιρία να ασχοληθούμε με το τι έτρωγαν οι άνθρωποι στο παρελθόν, την προβιομηχανική περίοδο και να κάνουμε συγκρίσεις με το τι τρώμε εμείς σήμερα, στην μετανεωτερική εποχή.

Τα πατροπαράδοτα φαγητά είναι δημιουργήματα εμπειρίας και δοκιμασίας αιώνων. Οι συνταγές τους σαν τα δημοτικά τραγούδια ταξίδεψαν από στόμα σε στόμα και από τόπο σε τόπο, για να μεταμορφώσουν τα απλά προϊόντα της ελληνικής γης σε

εδέσματα σπάνιας φαντασίας και πλούσιας και ισορροπημένης διατροφικής αξίας.

Οι Πηλιορείτισσες νοικοκυρές στο μαγεριό τους, πάνω σε σιγανές φωτιές έβραζαν σε χαλκώματα και τσουκάλια το φαί που με μεράκι και αγάπη ετοίμαζαν κάθε μέρα για το σύζυγο και τα παιδιά, για τον πατέρα και τη μάνα, για τον αδερφό και το μουσαφίρη.

Κάθε εποχή είχε και τα φαγητά της. Για παράδειγμα το καλοκαίρι η κουζίνα ελάφραινε, το ελαιόλαδο, τα κηπευτικά και τα θαλασσινά είχαν τον πρώτο λόγο στο τραπέζι. Λίγα λαχανικά, μπόλικη ντομάτα, σκορδάκι και τριμμένο κρεμμύδι, μια κούπα ελαιόλαδο, δυο με τρεις χόχλους και το φαγάκι έβγαине εύκολα, γρήγορα και οικονομικά.

Στο τραπέζι δίπλα στο καλομαγειρεμένο φαί και το φρούτο από το περιβόλι, το λαχανικό από τον μπαξέ και το κόκκινο κρασί από το αμπέλι. Όλα τα αγαθά του μόχθου, ευλογημένοι της γης καρποί, όλα «μπουκιά και συχώριο».

Ποιοι παράγοντες κατά τη γνώμη σας καθόριζαν τις διατροφικές συνήθειες μιας παραδοσιακής κοινωνίας;

.....

.....

.....

Σήμερα ποιοι παράγοντες καθορίζουν τις επιλογές μας στη διατροφή μας;

.....

.....

.....

Το φαγητό αποτελεί πολιτισμικό στοιχείο της κάθε κοινωνίας ή όχι; Δικαιολόγησε την απάντησή σου.

.....

.....

.....

Ποιο είδος «κουζίνας» μας συμβουλεύουν οι ειδικοί και γιατί;

.....

.....

.....

φ.ε. 4

Από την ιστορία του ψωμιού

Η ιστορία του ψωμιού είναι πολύ παλιά. Ξεκινά ίσως πριν από 10.000 περίπου χρόνια, μετά τη λεγόμενη Αγροτική Επανάσταση. Την εποχή εκείνη δηλαδή που ο άνθρωπος σταματάει να είναι κυνηγός και καρποσυλλέκτης, για να σχηματίσει τις πρώτες μικρές κοινωνίες, τα πρώτα χωριά.

Ζώντας σ' αυτά τα μικρά χωριά, κάποια στιγμή, πάνω σε πέτρες που είχαν καεί από τη φωτιά έπεσε χυλός, που σχημάτισε γύρω τους στρώμα ψημένου ψωμιού. Κάποιος περιέργως

δοκίμασε τον ξεραμένο χυλό, του άρεσε και έτσι άρχισε να γράφεται η ιστορία του ψωμιού.

Όλοι οι αρχαίοι πολιτισμοί γνώριζαν το ψωμί και το τιμούσαν ως θεϊκό δώρο. Στην Αίγυπτο γύρω στο 1.000 π.Χ. παρασκευάστηκε το πρώτο ψωμί με προζύμι και κατόπιν η τέχνη διαδόθηκε σε άλλους πολιτισμούς καθώς και στους Έλληνες.

Το ζύμωμα και το ψήσιμο του ψωμιού

Θυμάμαι τη γιαγιά μου...

Έπαιρνε απ' το ντουλάπι τον πήλινο προζυμολόγο με το μουσταρδί χρώμα. Μετά έπαιρνε το ζυμοσκάφιδο, έριχνε δύο τρεις χούφτες αλεύρι μέσα σ' αυτό, έριχνε το προζύμι, λίγο νερό απ' το μπρίκι - που το 'χε στη φωτιά για νάναι ζεστό - κι άρχιζε το ξανάπιασμα. Κατόπιν έριχνε κι άλλο αλεύρι, τόσο ώστε να φτάνει το προζύμι για το αυριανό ζύμωμα.

Το πρωί ξυπνούσε νωρίς, έπλενε τα χέρια της να είναι πολύ καθαρά, έπαιρνε την υψηλή της σίτα, την κρησάρα και δίπλα είχε το σακί με το αλεύρι. Με την κρησάρα κοσκίνιζε το αλεύρι, κουνώντας την ρυθμικά πέρα - δώθε με τα δάχτυλα της. Τα πύουρα τα άδειαζε σε μια σακούλα. Όταν περνούσε τόσο αλεύρι όσο χρειαζόνταν, άρχιζε να πνίγει λίγο μέσα στο νερό που από πριν είχε ζεστάνει, ανακατεύοντας τα με το προζύμι.

Έβαζε δίπλα την πινακωτή και μέσα το πισκίρι, τραβούσε με το αριστερό χέρι το ζυμάρι και κόβοντας το με το δεξί, το χόρευε στα δύο της χέρια και το 'πλαθε σε σφαίρα, καρβέλι και το 'βαζε στην πινακωτή. Σκέπαζε την πινακωτή με το πισκίρι από πάνω έβαζε την τάβλα κι από πάνω μια τσεργοπούλα και τ' άφηνε να γινώσει.

Όπου να γίνει το ψωμί έπρεπε να κάψει τον φούρνο. Τον προσάναυε κι άρχιζε να τον ταΐζει τότε με λιόκλαρα, τότε με πουρνάρια, που έσκαζαν κι έκαναν θόρυβο. Με το φουρνόφτυαρο μοίραζε ακριβοδίκαια τη φωτιά, ώστε να καεί ο φούρνος ομοιόμορφα.. Όταν ο θόλος του φούρνου άσπριζε, με ένα βρεγμένο πανί, δεμένο στην άκρη ενός μακριού ξύλου, πάνιζε, καθάριζε δηλαδή το εσωτερικό από τις στάχτες. Ο φούρνος ήταν έτοιμος να δεχτεί τα ψωμιά. Τοποθετούσε έπειτα με το φουρνόφτυαρο ένα - ένα τα ψωμιά στο φούρνο κα περίμενε την ευλογημένη ώρα που θα ήταν έτοιμα.

Το λεξιλόγιο του ψωμιού

Να γράψετε τη έννοια των παρακάτω λέξεων:

γινώσει:

ζυμοσκάφιδο:

κρησάρα:

μπρίκι:

ξανάπιασμα:

πάνιζε:

πινακωτή:

πισκίρι:

πίτουρα:

προζυμολόγο:

προζύμι:

προσάναυε:

τάβλα:

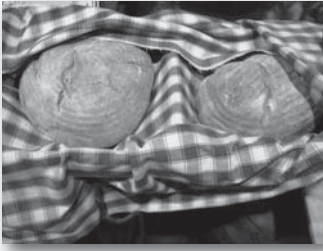
τσεργοπούλα:

φουρνόφτυαρο:

φ.ε. 5

Το ζύωμα και το ψήσιμο του ψωμιού

Θυμάμαι τη γιαγιά μου. Έπαιρνε απ' το ντουλάπι τον πύλινο προζυμολόγο με το μουσταρδί χρώμα. Μετά έπαιρνε το ζυμοσκάφιδο, έριχνε δύο τρεις χούφτες άλευρα μέσα σ' αυτό, έριχνε το προζύμι, λίγο νερό απ' το μπρίκι - που το 'χε στη φωτιά - κι άρχιζε το ξανάπισμα. Κατόπιν έριχνε κι άλλα άλευρα, τόσα ώστε να φτάνει το προζύμι για το αυριανό ζύωμα. Το έκανε όλο μια μπάλα, το πατούσε λίγο να στρώσει του έβαζε από πάνω το πισκίρι, ύστερα την τάβλα, μάλλινο πανί, υφασμένο στον αργαλειό κι έτσι σκεπασμένο το άφηνε μέχρι το πρωί να γινώσει.

Το πρωί ξυπνούσε νωρίς, έπλενε τα χέρια της να είναι πολύ καθαρά, έπαιρνε την υψηλή της σίτα, την κρησάρα και δίπλα είχε το σακί με το αλεύρι. Με την κρησάρα κοσκίνιζε το αλεύρι, κουτώντας την ρυθμικά πέρα - δώθε με τα δάχτυλα της. Τα πίτουρα τα άδειαζε σε μια σακούλα. Όταν περνούσε τόσα άλευρα όσα χρειαζόνταν, άρχιζε να πνίγει λίγα μέσα στο νερό που από πριν είχε ζεστάνει, ανακατεύοντας τα με το γινόμενο προζύμι. Το σκαφίδι γέμιζε ζυμάρι, που κόλλαγε στα πλευρά του κι η μάνα μου το ξεκόλλαγε με την ξύστρα. Το ζύμωνε αρκετή ώρα με το έξω μέρος του ελαφρά λυγισμένου γρόνθου των χεριών της - τότε με τόνα και τότε με τ' άλλο.

Έβαζε δίπλα την πινακωτή και μέσα το πισκίρι, τραβούσε με το αριστερό χέρι το ζυμάρι και κόβοντας το με το δεξί, με την ξύστρα, το χόρευε στα δύο της χέρια και το 'πλαθε σε σφαίρα, καρβέλι και το 'βαζε στην πινακωτή. Σκέπαζε την πινακωτή με το πισκίρι από πάνω έβαζε την τάβλα κι από πάνω μια σπεργοπούλα και τ' άφηνε να γινώσει.

Όσπου να γίνει το ψωμί έπρεπε να κάψει τον φούρνο. Τον προσάναυε κι άρχιζε να τον ταΐζει τότε με λιόκλαρα, τότε με πουρνάρια, που έσκαζαν κι έκαναν θόρυβο. Με το φουρνόφτυαρο μοίραζε ακριβοδίκαια τη φωτιά, ώστε να καεί ο φούρνος ομοιόμορφα. Έπαιρνε λίγο ζυμάρι που είχε αφήσει ξεχωριστά απ' τα καρβέλια, άλειψε ένα μικρό ταψί με λάδι, το 'βαζε μέσα, το πατούσε, το άπλωνε και μετά το έκοβε με το μαχαίρι, κανονικά τετράγωνα και με το φτυάρι, το φουρνόφτυαρο, το φούρνιζε σε μια άκρη, γιατί στην άλλη έκαιε ακόμη λίγη φωτιά. Σε λίγο οι πιταλιές ήταν έτοιμες, τις έβγαζε, έριχνε μέσα πετιμέζι και μας φώναζε να τις γευτούμε. Όταν ο θόλος του φούρνου άσπριζε, με ένα βρεγμένο πανί, δεμένο στην άκρη ενός μακριού ξύλου, πάνιζε, καθάριζε δηλαδή το εσωτερικό από τις στάχτες. Ο φούρνος ήταν έτοιμος να δεχτεί τα ψωμιά. Τοποθετούσε έπειτα με το φουρνόφτυαρο ένα - ένα τα ψωμιά στο φούρνο κα περίμενε την ευλογημένη ώρα που θα ήταν έτοιμα.

ΛΑΪΚΕΣ ΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΨΩΜΙ

Ένα τρόφιμο που αγγίζει -ή τουλάχιστον άγγιζε- όλες σχεδόν τις πλευρές της καθημερινής ζωής ενός λαού, που, ως κύρια τροφή, σχεδόν καθόριζε την επιβίωση των ανθρώπων, πώς θα μπορούσε να μείνει έξω από τη λαϊκή σοφία και τις παροιμίες;

1. Δεν έχει ψωμί να φάει, αν είναι κάποιος φτωχός.
2. Για ένα κομμάτι ψωμί, ξεπουλά κανείς την περιουσία του.
3. Ψωμοζήτητης είναι κάποιος που ζητιανεύει.
4. Λίγα τα ψωμιά του, λίγα τα καρβέλια του, για κάποιον που βρίσκεται σε κίνδυνο θανάτου.
5. Φάγανε ψωμί και αλάτι, είναι η φράση που χαρακτηρίζει μία πολύχρονη και σταθερή φιλία

Το λεξιλόγιο του ψωμιού

Να γράψεις τη έννοια των παρακάτω λέξεων:

1. **γινώσει:**
2. **ζυμοσκάφιδο:**
3. **κρησάρα:**
4. **μπρίκι:**
5. **ξανάπιασμα:**
6. **ξύστρα:**
7. **πάνιζε:**
8. **πινακωτή:**
9. **πισκίρι:**
10. **πιταλιές:**
11. **πίτουρα:**
12. **προζυμολόγο:**
13. **προζύμι:**
14. **προσάναυε:**
15. **τάβλα:**
16. **τσεργοπούλα:**
17. **φουρνόφτυαρο:**

Προτείνεται για μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

«Τα σκεύη του ψωμιού»

1. Να γράφεις ποια αντικείμενα χρειαζόταν η νοικοκυρά στο ζύμωμα και στο ψήσιμο του ψωμιού:

α/α	αντικείμενο	χρήση	α/α	αντικείμενο	χρήση
1.			9.		
2.			10.		
3.			11.		
4.			12.		
5.			13.		
6.			14.		
7.			15.		
8.			16.		

2. Να γράφεις ποια αντικείμενα από τα παραπάνω είδες στο Λαογραφικό Μουσείο που επισκέφθηκες:

α/α	αντικείμενο
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

3. Να βάλεις με τη σειρά που η νοικοκυρά τα χρησιμοποιεί, τα παρακάτω σκεύη:
Φουρνόφτυαρο, Πινακωτή, Μυλόπετρες, Ζυμοσκάφιδο, Κρησάρα.

1	2	3	4	5

4. Με ποιο τρόπο γίνονται σήμερα οι παρακάτω διαδικασίες που σχετίζονται με την παραγωγή ψωμιού:

α. Το άλεσμα των σιτηρών:

β. Το ζύμωμα του ψωμιού:

γ. Το φούσκωμα του ψωμιού:

δ. Το ψήσιμο του ψωμιού:

Σπάσε τον κώδικα και βρες που είναι το Μουσείο!

Ο επιθεωρητής της αστυνομίας Σαΐνης συνέλαβε ένα διάσημο κλέφτη μουσείων. Πάνω του βρέθηκε μια ατζέντα η οποία έχει κρυπτογραφημένο μήνυμα με το σημείο συνάντησης της υπόλοιπης συμμορίας, η οποία σχεδιάζει να διαπράξει μια νέα μεγάλη κλοπή σε ένα μουσείο της περιοχής. Βοηθήστε τον επιθεωρητή να σπάσει τον κώδικα, ώστε να βρει το όνομα και τη θέση του Μουσείου που κινδυνεύει, χρησιμοποιώντας για βοήθεια τον Πίνακα Ι.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
		16									1				9		12						

ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

_____ Μ _____ Σ _____ Σ _____ Σ
 10 24 01 24 25 12 13 20 24 15 06 20 14 04 12 10 12 07 02 04 12

 _____ Σ _____ Σ _____ Π _____
 14 06 20 20 12 10 24 23 20 06 12 10 24 25 09 04 15 20 24 25

 _____ Σ _____ Γ _____ Σ _____
 12 10 13 16 06 22 13 10 06 02 12 10 24 06 23 07 24 02 10 20 14 24

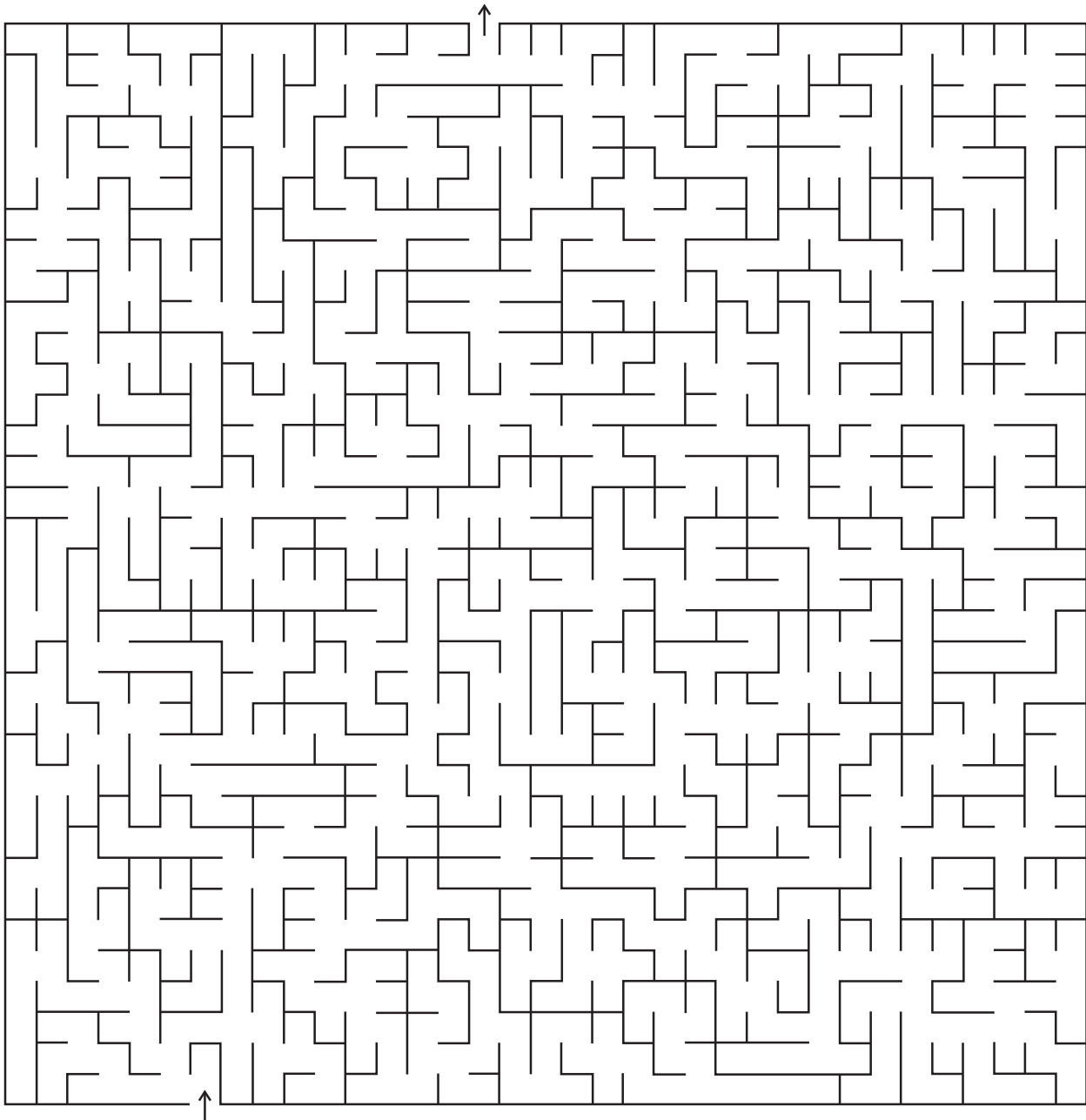
 _____ Π _____ Σ _____ Μ _____ Σ _____
 10 24 09 06 15 04 12 10 04 01 06 14 23 20 02 20 10 12 06

φ.ε. 8

Ο λαβύρινθος των καλντεριμιών

Βρείτε το δρόμο από το παζάρι (την κεντρική πλατεία της Μακρινίτσας) προς το Μουσείο Λαϊκής τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου μέσα από το λαβύρινθο των πετρόκτιστων καλντεριμιών!

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ

Βάλτε τα γράμματα στη σωστή σειρά!

Βάλτε τα γράμματα στη σωστή σειρά και σχηματίστε λέξεις που έχουν σχέση με τη Μακρινίτσα και το Μουσείο Λαϊκής τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου.

ΚΙΤΝΣΙΜΡΑΑ

ΥΜΚΣΕΟΠ

ΜΑΑΙΙΦΝΡ

ΜΣΙΕΥΟΟ

ΡΑΑΕΛΙΟΣΓ

ΑΡΜΣΑΠΕ

ΙΝΥΛΘΟΑΓΛΦΑ

ΗΞΟΣΠΤΑΑ

ΟΕΘΡΥΥΡΠ

ΦΣΤΛΕΑ

ΜΤΤΑΣΣΑ

ΙΟΚΥΓΜΙ

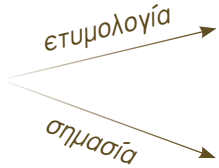

Μπροστά σας υπάρχει ένα λεξικό

Να βρεις την ετυμολογία και τη σημασία των λέξεων που δίνονται παρακάτω. Όλες οι λέξεις έχουν σχέση με το μουσείο.

Μουσείο

.....

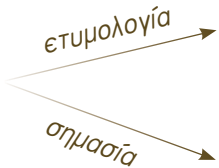
.....

.....

.....

.....

Τζάκι

.....

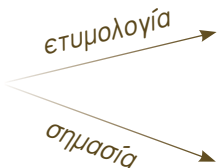
.....

.....

.....

.....

Αργαλειός

.....

.....

.....

.....

.....

Τουφέκι

.....

.....

.....

.....

.....

**Φύλλα εργασίας
κατά την επίσκεψη στο Μουσείο**

Στην αυλή του Μουσείου...

Το Μουσείο της Μακρινίτσας στεγάζεται σ' ένα πηλιορείτικο αρχοντικό. Το αρχοντικό μοιάζει με πύργο. Έχει ισόγειο και δύο ορόφους. Τα κύρια υλικά κατασκευής του είναι η πέτρα και το ξύλο.

Το ισόγειο ή κατώι, χρησίμευε για αποθήκη. Εδώ έβαζαν πιθάρια με λάδι, βαρέλια με κρασί, τσουβάλια με αλεύρι, καπνιστό κρέας, φρούτα, προμήθειες για το χειμώνα, ξύλα για το τζάκι. Στο κατώι του αρχοντικού Τοπάλη βρισκόταν επίσης το δωμάτιο του παππού και της γιαγιάς και το ζυμωτήριο.

Στον πρώτο όροφο ήταν το χειμωνιάτικο δωμάτιο με το τζάκι και η κουζίνα. Ο τελευταίος όροφος ήταν χώρος υποδοχής με το δοξάτο και τον καλό οντά καθώς και άλλα δωμάτια που συνήθως χρησιμοποιούσαν το καλοκαίρι.

* Απέναντι από την κυρία είσοδο του αρχοντικού ας σταθούμε. Μετρούμε τα παράθυρα του πρώτου ορόφου και τα παράθυρα του δεύτερου. Πόσα παράθυρα έχει ο πρώτος όροφος; Και πόσα ο δεύτερος; Σκεφτόμαστε γιατί να υπάρχει αυτή η διαφορά.

.....

.....

.....

.....

* Με μια δεύτερη προσεκτική ματιά θα βρούμε ακόμη δύο διαφορές που έχουν τα παράθυρα του τελευταίου ορόφου με τα παράθυρα του ισόγειου και του χειμωνιάτικου ορόφου. Ποιες είναι και γιατί;

.....

.....

.....

.....

* Τώρα ας κοιτάξουμε το παράθυρο το πάνω από την κυρία είσοδο του αρχοντικού. Μπορούμε να σκεφτούμε γιατί η σιδεριά του έχει αυτό το ξεχωριστό σχήμα;

.....

.....

.....

.....

φ.ε. 12

Στην αυλή του Μουσείου...

* Διαβάζουμε και αντιγράφουμε τη μεταλλική επιγραφή που υπάρχει στην εξώπορτα του Μουσείου.

.....

.....

.....

* Τώρα μπορούμε να φανταστούμε τι αντικείμενα υπάρχουν σήμερα στους χώρους του. Ας γράψουμε τι είδους εκθέματα σε λίγο θα δούμε.

.....

.....

.....

* Στον παρακάτω πίνακα μας δίνονται κατά αλφαβητική σειρά κάποιες λέξεις. Με ή χωρίς βοήθεια ας γράψουμε την ερμηνεία τους.

.....

.....

.....

αμπάρα

αργαλειός

γκιούμ(ι)

κασέλα

κιλίμι

κουρελού

μαγκάλι

νταούλι

πιθάρι

πινακωτή

πόρπη

σαμοβάρι

Προτείνεται για μαθητές Δημοτικού

φ.ε. 13

Στην αυλή του Μουσείου...

Η επίσκεψή μας στο Μουσείο της Μακρινίτσας, Αρχοντικό Τοπάλη, μας δίνεται το έναυσμα να κάνουμε μία σύντομη προσέγγιση της λαϊκής αρχιτεκτονικής και να γνωρίσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός αρχοντικού.

Ο λαϊκός μάστορας δε χρειάζεται κανένα γραφείο, ούτε μολύβι, για να αραδιάσει μάταιες γραμμές της φαντασίας του. Κανένα βιβλίο αρχιτεκτονικής δε διάβασε. Με αρμονία και λιτότητα χειρίζεται με τέχνη το χώρο, τον όγκο, το φως, τις κυρτώσεις και τις καμπυλότητες. Χτίζει το σπίτι ταιριαστό με το φυσικό περιβάλλον, χωρίς περιττά τεχνάσματα και υπερβολές. Το αναγκαίο, το απαραίτητο, νιώθεις στην κάθε πέτρα της λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Το πηλιορείτικο αρχοντικό είναι η πιο εντυπωσιακή έκφραση της οικονομικής και πολιτιστικής απογείωσης του Πηλίου στα χρόνια του νεοελληνικού διαφωτισμού.

Χοντροί πέτρινοι τοίχοι με μικρά ανοίγματα παραθύρων και σχισμοειδείς πολεμότρυπες σχηματίζουν την οχυρή και υψίκορμη βάση του κτιρίου και συνεχίζονται μέχρι τη στέγη στις πλευρές του δυσμενούς προσανατολισμού, ώστε να υπάρχει η επιθυμητή μόνωση. Στο τελευταίο πάτωμα του σπιτιού ξύλινοι σκελετοί διαμορφώνουν χώρους στη μορφή έντονων εξώστεγων ή μικρότερων ξεπεταχτών, τα λεγόμενα σαχνισιά.

Το σπίτι λειτουργεί ως το καταφύγιο και το ορμητήριο της οικογένειας μα και συνάμα καθρεφτίζει τη δύναμη και τη σχέση του ιδιοκτήτη με την τοπική κοινωνία.

* Μπορείτε να αναφέρετε ποια είναι τα υλικά κατασκευής των σπιτιών του Πηλίου και από πού τα προμηθεύονταν;

.....

.....

.....

* Ποιος είναι ο προσανατολισμός των σπιτιών της Μακρινίτσας; Τι επιτυγχάνεται μ' αυτό;

.....

.....

.....

* Πώς επιτυγχάνεται η θερμομόνωση των χώρων του σπιτιού (αποθήκες, χειμωνιάτικα δωμάτια);

.....

.....

.....

Προτείνεται για μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

φ.ε. 14

Στην αυλή του Μουσείου...

Η μεταλλική επιγραφή που υπάρχει στην εξώπορτα του Μουσείου, σας δίνει πληροφορίες για την ταυτότητα του κτηρίου. Μπορείτε να φανταστείτε τι αντικείμενα φιλοξενούνται σήμερα στους χώρους του; Γράψτε τι είδους εκθέματα σε λίγο θα δείτε.

.....

.....

.....

* Στον παρακάτω πίνακα σας δίνονται κατά αλφαβητική σειρά κάποιες λέξεις. Με ή χωρίς βοήθεια γράψτε την ερμηνεία τους.

αμπάρα

γκιούμ(ι)

κασέλα

κιλίμι

κουμπές

κουρελού

μαγκάλι

νταούλι

πιθάρι

πινακωτή

πόρπη

φεγγίτης

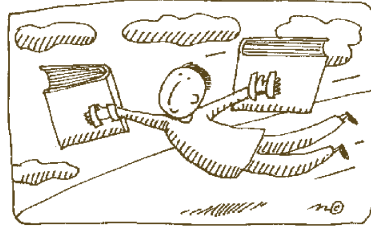
ψηφοδόχος

Προτείνεται για μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Ταξίδι στο τότε...

Βρίσκεσαι στο ισόγειο του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου, που κάποτε ήταν Αρχοντικό σπίτι της περιοχής. Παρατήρησε τον χώρο προσεκτικά. Σε ποιο από τα δωμάτια πιστεύεις ότι θα ζούσαν ο παπούς και η γιαγιά του σπιτιού;

.....
.....
.....

* Ποια στοιχεία του δωματίου σε οδήγησαν σε αυτό το συμπέρασμα;

.....
.....
.....

* Ποιος είναι ο προσανατολισμός του δωματίου; Πώς τον δικαιολογείς; Ταιριάζει με την τοποθεσία του χωριού;

.....
.....
.....

* Ποια υλικά έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή αυτού του δωματίου αλλά και όλου του σπιτιού; Συνδέονται με το περιβάλλον της Μακρινίτσας και αν ναι, με ποιον τρόπο;

.....
.....
.....

* Πώς χρησιμοποιείται σήμερα το συγκεκριμένο δωμάτιο;

.....
.....
.....
.....

φ.ε. 16

Επιστροφή στο τώρα...

Ας ασχοληθούμε με το παρόν του δωματίου, στο οποίο βρίσκονται τα έργα του ζωγράφου Χριστόπουλου.

Παρατήρησε τις ζωγραφιές του λαϊκού τεχνίτη. Ποια είναι τα θέματα με τα οποία καταπιάνεται;

.....

.....

.....

Ποια χρώματα κυριαρχούν στα έργα; Από πού αντλεί την έμπνευσή του ο ζωγράφος;

.....

.....

.....

Γίνε και εσύ ένας ζωγράφος! Στο χώρο που σου δίνεται, αποτύπωσε την εικόνα που σου έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση.

Παιχνίδι Θησαυρού

Βρίσκεσαι στον χώρο του Αρχοντικού Τοπάλη, που σήμερα λειτουργεί ως Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου. Το Αρχοντικό, χτισμένο στο παραχώδες παρελθόν της περιοχής, διαθέτει διάφορα μέσα άμυνας απέναντι στους εξωτερικούς εχθρούς. Ένα από αυτά είναι και οι πολεμίστρες.

Έχεις ξανακούσει τη λέξη; Ξέρεις τι είναι μία πολεμίστρα; Αν ναι, σημείωσέ το στον χώρο που σου δίνεται πιο κάτω.

.....

.....

.....

Ας ξεκινήσει το παιχνίδι!

Η πρώτη πολεμίστρα είναι κρυμμένη στο ισόγειο, σε μέρος που σκοπεύει την πόρτα και παγιδεύει κάθε πιθανό εχθρό. Είναι μικρή, με τετράγωνο σχήμα και την χρησιμοποιούσε ο παππούς, έμπειρος στις μάχες! Πού είναι λοιπόν;

.....

.....

.....

Η δεύτερη είναι επίσης τετράγωνη, αλλά έχει διαφορετικό προσανατολισμό. Βλέπει προς τα δυτικά, είναι μεγαλύτερη και σήμερα είναι καμουφλαρισμένη με τρόπο «καλλιτεχνικό». Επίσης, δεν είναι πολύ μακριά από την πρώτη. Πού είναι;

.....

.....

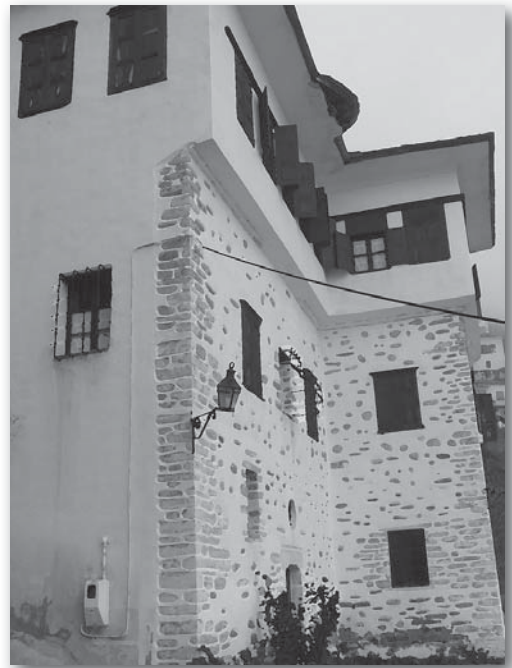
.....

Μέχρι εδώ όλα καλά! Για να βρούμε και την τρίτη. Είναι σε έναν από τους επάνω ορόφους, σε σημείο πολύ σημαντικό για την άμυνα.

.....

.....

.....

Όλα τα στοιχεία του σπιτιού σχετίζονται τόσο με την τότε κοινωνία όσο και με το φυσικό περιβάλλον. Το ίδιο ισχύει και για τις πολεμίστρες. Ας σκεφτούμε λοιπόν:

➤ Ποιος είναι ο προσανατολισμός κάθε πολεμίστρας;

.....

.....

.....

.....

➤ Γιατί πιστεύεις ότι επέλεξαν να τις κατασκευάσουν στο συγκεκριμένο σημείο;

.....

.....

.....

.....

➤ Πώς προστατεύεται το σπίτι στη βόρεια πλευρά του;

.....

.....

.....

.....

➤ Ποιος είναι ο ρόλος της φύσης που περιβάλλει το σπίτι στη φύλαξή του; Με ποιον άλλον τρόπο το φυσικό περιβάλλον θα βοηθούσε τη διαβίωση των ιδιοκτητών του σπιτιού;

.....

.....

.....

.....

φ.ε. 18

Ας αντιστοιχίσουμε...

Στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου υπάρχουν διάφορα σκεύη οικιακής χρήσης και πολλά παραδοσιακά εργαλεία που ήταν πολύ χρήσιμα στο παρελθόν.

A. Το γουδί ήταν ένα μικρό ξύλινο ή μεταλλικό	—	01 σκεύος για το άλεσμα καφέ και μπαχαρικών.
B. Το μαγκάλι ήταν ένα μεγάλο χάλκινο	—	02 σκεύος για βράσιμο νερού, γάλακτος ή σταφυλιών για τσίπουρο.
Γ. Το καντάρι ήταν ένα ξύλινο ή μεταλλικό	—	03 εργαλείο με δυο πέτρες για την άλεση δημητριακών.
Δ. Η πινακωτή είναι ένα ξύλινο	—	04 εργαλείο για το γνέσιμο του μαλλιού μετά το λανάρισμα.
E. Ο χειρόμυλος είναι ένα	—	05 εργαλείο για το ζύγισμα των αγαθών.
ΣΤ. Το γκιούμι είναι ένα χάλκινο	—	06 σκεύος για την ατομική μεταφορά νερού στις μετακινήσεις.
Z. Η β(ου)τσέλα ή τσότρα είναι ένα ξύλινο	—	07 σκεύος για τη μεταφορά νερού για οικιακή χρήση.
H. Το ροδάνι ή τσικρίκι είναι ένα ξύλινο	—	08 σκεύος με χωρίσματα για το ψωμί πριν το φούρνισμα.
Θ. Ο χειροκίνητος μύλος είναι ένα χάλκινο	—	09 εργαλείο για τη ολική σύνθλιψη καρπών και λαχανικών.
I. Το καζάνι είναι ένα μεγάλο και βαθύ χάλκινο	—	10 σκεύος με κάρβουνα για να ζεστάνει τους χώρους χωρίς τζάκι.

φ.ε. 19

Στην κουζίνα... της γιαγιάς

* Στον πρώτο όροφο βρίσκεται η κουζίνα του αρχοντικού. Ήρθε η ώρα να την γνωρίσουμε καλύτερα. Παρατηρούμε και συγκρίνουμε την κουζίνα του αρχοντικού με αυτή του σπιτιού μας.

* Συμπληρώνουμε το παρακάτω κείμενο επιλέγοντας τις κατάλληλες λέξεις από την παρένθεση (χάλκωμα, γκιούμι, τσουκάλι, μαγκάλι, πλάστης, ζυμοσκάφιδο, πλαστήρι, μπρουστουπουδιά, τσάκα).

Η κυρα-Αριστέα σηκώθηκε χαράματα. Σήμερα έχει πολλές δουλειές να κάνει. Ζώστηκε την της και μπήκε στην κουζίνα. Άρχισε με το ζύμμα του ψωμιού στο..... Σαν τα καρβέλια ετοιμάστηκαν στην..... μπήκαν. Η ψυχοκόρη της ήρθε να δώσει κι αυτή ένα χέρι βοήθειας. Στο..... φύλλα με τον..... ανοίγει για πίτα. Κι ύστερα το..... στη φωτιά βάζει, το φαγητό να βράσει. Μα και νερό από την κρήνη με τα..... σε λίγο θα φέρει η μικρή. Μέχρι η πίτα και τα ψωμιά να ψηθούν τα..... πρέπει να γυαλιστούν. Δουλειές πολλές δίχως σταμάτημα οι γυναίκες κάθε μέρα έχουν στο χωριό.

φ.ε. 20

Στην κουζίνα... της γιαγιάς

* Στην κουζίνα βλέπουμε σκεύη που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στα χρόνια του παππού και της γιαγιάς. Ας γνωρίσουμε καλύτερα μερικά από αυτά. Να γράψουμε από τι υλικό (ξύλο, χαλκό, γυαλί, πηλό) είναι φτιαγμένο το κάθε αντικείμενο και ποια η χρήση του.

Όνομασία σκεύους	Το υλικό που φτιάχτηκε είναι...	Το χρησιμοποιούσαν για...
γκιούμι:		
γαβάνι:		
γουδί:		
κόσκινο:		
σίτα:		
σκαφίδι:		
πινακωτή:		
καραβάνα:		
τέτζερης:		
τσουκάλι:		
φτσέλα:		

φ.ε. 21

Στην κουζίνα... του αρχοντικού

* Στην κουζίνα βλέπετε σκεύη καθημερινής χρήσης που σχετίζονται με τη διατροφή. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα γράφοντας από τι υλικό (ξύλο, χαλκό, γυαλί, πηλό) είναι φτιαγμένο το κάθε αντικείμενο, ποια η χρήση του και με ποιο αντικείμενο θα το συσχετίζατε στο σήμερα.

Όνομασία σκεύους	Το υλικό που φτιάχτηκε είναι...	Το χρησιμοποιούσαν για...	Σκεύος του σήμερα
γκιούμι:			
γαβάνι:			
γουδί:			
κόσκινο:			
σίτα:			
σκαφίδι:			
πινακωτή:			
καραβάνα:			
τέτζερης:			
τσουκάλι:			
φτσέλα:			

φ.ε. 22

Οι ντετέκτιβ της κασέλας

Είσαι στο 2ο όροφο.

1. Να ψάξεις στα δωμάτια και να βρεις τις κασέλες.
2. Να συμπληρώσεις τα πεδία για κάθε κασέλα που θα βρεις.

Δωμάτιο:

Σχήμα:

Υλικό:

Χρώμα:

Θέμα:

Περιεχόμενο:

3. Να σχεδιάσεις στο χώρο που σου δίνεται, όσο μπορείς, το εξωτερικό της κασέλας που περιγράφεις.

φ.ε. 23

Ας αντιστοιχίσουμε...

Στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου υπάρχουν διάφορα δωμάτια με πολλά ξύλινα έπιπλα.

A. Στον καλό οντά υπάρχουν τα μιντέρια που είναι	—	01 χαμηλά, στρογγυλά τραπέζια.
B. Συνήθως στην κρεβατοκάμαρα υπάρχει	—	02 μια ξύλινη εντοιχισμένη ντουλάπα.
Γ. Η μισάντρα ή μουσάντρα είναι	—	03 το δωμάτιο των γερόντων.
Δ. Οι ξύλινες κασέλες είναι κατάλληλες	—	04 για τη σοδειά της χρονιάς και άλλες προμήθειες.
E. Συνήθως η κούνια του μωρού ήταν ξύλινη	—	05 αλλά στο μουσείο βρίσκεται στον 3ο όροφο.
Z. Κοντά στην κεντρική εξώπορτα υπάρχει	—	06 ένα τζάκι ανάμεσα απ' τα μιντέρια.
H. Στο κατώι υπάρχουν αποθήκες	—	07 για την αποθήκευση των υφαντών.
Θ. Στη χειμωνιάτικη κρεβατοκάμαρα υπάρχει	—	08 η θηκιαστή η οποία είναι μια στοίβα με τα προικιά.
I. Οι ξύλινοι σοφράδες είναι	—	09 χαμηλά και πλατιά ντιβάνια.
K. Ο αργαλειός συνήθως ήταν στο κατώι	—	10 αλλά στο μουσείο υπάρχει μια μεταλλική.

**Φύλλα εργασίας
μετά την επίσκεψη στο Μουσείο**

φ.ε. 24

Να συμπληρώσεις τα κενά με τη σωστή λέξη

Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου στεγάζεται στο Αρχοντικό..... (01), το οποίο κτίστηκε το..... (02) σύμφωνα με τη χρονολογία που είναι χαραγμένη στο λιθανάγλυφο..... (03) της εισόδου. Πρόκειται για ένα..... (04) αρχοντικό, το οποίο είναι χαρακτηριστικό δείγμα της κλασικής..... (05) Αρχιτεκτονικής του 1ου μισού του 19ου αιώνα. Στο μεγαλύτερο μέρος του είναι χτισμένο με..... (06), εκτός από το νότιο τμήμα του τελευταίου ορόφου, που είναι κατασκευασμένο από..... (07).

Η στέγη του είναι ξύλινη..... (08) με σχιστολιθικές..... (09) της περιοχής και προεξέχει περιμετρικά για να προφυλάξει τους ευαίσθητους λασπόκτιστους τοίχους. Έχει έντονα φρουριακό χαρακτήρα, αφού διαθέτει πολλές πολεμίστρες, έναν αμυντικό..... (10) στη..... (11) άκρη της στέγης του, μια..... (12) είσοδο με βαριές..... (13) αμπάρες, αρκετές μυστικές κρύπτες και πολύ λίγα..... (14) σιδερόφρακτα παράθυρα που γίνονται περισσότερα μόνο στον τελευταίο όροφο.

Η οικογένεια Τοπάλη δώρισε το Αρχοντικό αυτό στην Κοινότητα Μακρινίτσας από το..... (15). Το κτίριο επισκευάστηκε το 1957 και μετετράπηκε σε Μουσείο το..... (16).

Η λαογραφική συλλογή περιλαμβάνει πάνω από..... (17) αντικείμενα, μεταξύ των οποίων ένα πλήθος από..... (18), ξύλινα και κεραμικά σκεύη οικιακής χρήσης, τον εξοπλισμό της κλωστικής και της υφαντικής τέχνης, π.χ..... (19), τον εξοπλισμό για την απόσταξη..... (20) και πολλά άλλα.

01.	A. Σισιλιάνου	B. Καραβέργου	Γ. Τοπάλη
02.	A. 1776	B. 1844	Γ. 1881
03.	A. υπέρθυρο	B. πλατύσκαλο	Γ. αέτωμα
04.	A. διώροφο	B. τριώροφο	Γ. τετραώροφο
05.	A. Δυτικομακεδονικής	B. Θεσσαλικής	Γ. Πηλιορείτικης
06.	A. πέτρες	B. τούβλα	Γ. ξύλο
07.	A. ξύλο καστανιάς	B. τσατμά	Γ. τσιμεντόλιθους
08.	A. τετράκλινη	B. τρίκλινη	Γ. δίκλινη
09.	A. πέτρες	B. πλάκες	Γ. κροκάλες
10.	A. καταπέλτη	B. πυργίσκο	Γ. τοίχο
11.	A. ΒΑ	B. ΒΔ	Γ. ΝΑ
12.	A. θωρακισμένη	B. αλεξίσφαιρη	Γ. αντισεισμική
13.	A. μεταλλικές	B. πλαστικές	Γ. ξύλινες
14.	A. τετράγωνα	B. τρίγωνα	Γ. στρογγυλά
15.	A. 1932	B. 1942	Γ. 1952
16.	A. 1959	B. 1969	Γ. 1994
17.	A. 311	B. 1500	Γ. 3100
18.	A. πλαστικά	B. χάλκινα	Γ. αλουμινένια
19.	A. σοφράς	B. μιντέρι	Γ. τσικρίκι
20.	A. τσίπουρου	B. κρασιού	Γ. κονιάκ

φ.ε. 25

Ας αντιστοιχίσουμε

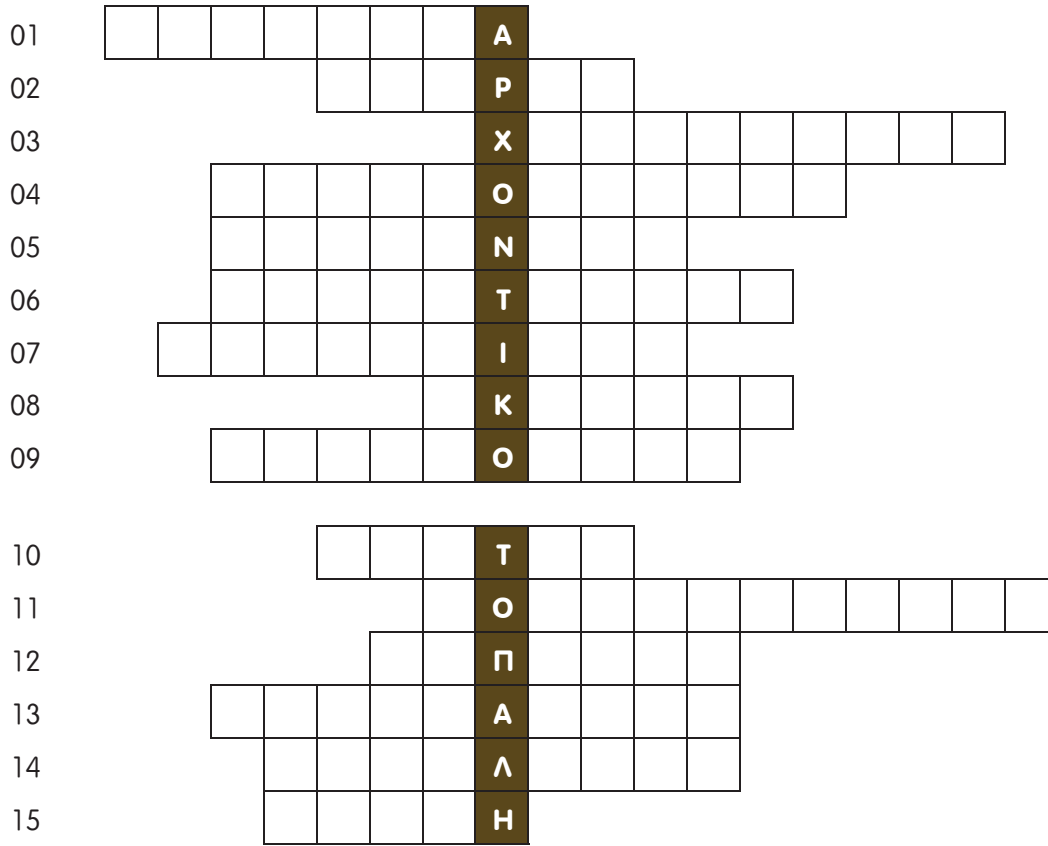
Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου είναι ένα λαμπρό δείγμα της Πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, επειδή...

... η σκεπή του μουσείου είναι τετράριχτη με	—	01 πολλές και διάσπαρτες πολεμότρυπες/οπλοθυρίδες.
... στη ΒΑ γωνία της σκεπής υπάρχει	—	02 λιθανάγλυφη επιγραφή με τη χρονολογία κατασκευής.
... τα λιγοστά παράθυρα στο ισόγειο είναι	—	03 θωρακισμένα με βαριές προστατευτικές αμπάρες.
... στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου υπάρχει	—	04 το κουφνωτό παράθυρο με την καμπύλη σιδεριά στο κάτω μέρος.
... η κεντρική είσοδος του μουσείου είναι	—	05 από ξύλο καστανιάς.
... πάνω από την εξώπορτα υπάρχει	—	06 ένας αμυντικός πυργίσκος με αρκετές πολεμίστρες.
... μέσα στο κτήριο υπάρχουν δύο εντοιχισμένες	—	07 παρασιές (τζάκια) σε σχήμα τυμπάνου.
... μέσα στο κτήριο υπάρχουν δύο	—	08 δεξαμενές πόσιμου νερού στον 2ο και 3ο όροφο.
... τα πατώματα, τα ταβάνια, τα κουφώματα είναι	—	09 όλα σιδερόφρακτα και έχουν μικρές διαστάσεις.
... στους δυο πρώτους ορόφους υπάρχουν	—	10 καλοπελεκημένες σχιστολιθικές πλάκες.

φ.ε. 26

Ας βρούμε πως λέγεται...

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου στεγάζεται στο...

01. Παραδοσιακοί ξύλινοι καναπέδες.
02. Χαμηλό στρογγυλό ξύλινο τραπέζι.
03. Με το χέρι γυρίζει και αλέθει σιτάρι.
04. Τα παράθυρα στο ισόγειο είναι...
05. Τα ξυλόγλυπτα είναι από ξύλο...
06. Οι δυο πρώτοι όροφοι είναι...
07. Το Αρχοντικό Τοπάλη είναι στη...
08. Το νερό μεταφέρεται στο σπίτι με το...
09. Η σκεπή είναι φτιαγμένη από...
10. Ο νότιος τοίχος του 3ου ορόφου είναι από...
11. Βάζουμε το ψωμί στο φούρνο με το...
12. Αυτές ασφαλίζουν την κεντρική είσοδο.
13. Εδώ βράζουν τα σταφύλια για το τσίπουρο.
14. Το βασικό «μηχάνημα» της υφαντικής.
15. Το νήμα τυλίγεται στην...

φ.ε. 27

Το αρχοντικό Τοπάλη

Να συμπληρώσετε τα κουτάκια επιλέγοντας τη σωστή λέξη (ανώι, δωμάτιο γερόντων, κατώι, παράσπιτο, πυργίσκος με πολεμίστρες, σοφίτα, υπόγειο, χειμωνιάτικος όροφος)

Να γράψετε πως λέγεται επίσης το... καθώς και κάποια αντικείμενα που είδατε σ' αυτούς τους χώρους

ανώι:..... αντικείμενα-εκθέματα:.....

κατώι:..... αντικείμενα-εκθέματα:.....

Τι σημαίνει η φράση «άλλος από ανώγια κι άλλος από κατώγια;»

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

φ.ε. 28

Ας δουλέψουμε ζευγάρια... και ας παίξουμε με γρίφους...

Μετά από την επίσκεψη σας στο Μουσείο της Μακρινίτσας, επιλέγουμε ένα έκθεμά του και το παρουσιάζουμε στην ομάδα. Για την καλύτερη παρουσίαση περιγράφουμε το έκθεμα χωρίς να αναφέρουμε το όνομά του. Αυτό ζητούμε να το βρουν οι συμμαθητές μας. Στη συνέχεια γράφουμε μια ιστορία με πρωταγωνιστή το έκθεμα που διαλέξαμε.

Καλή επιτυχία!

Παρουσίαση ενός εκθέματος

περιγραφή

η ιστορία που φτιάξαμε...

φ.ε. 29

Δισσοί λόγοι

Υπάρχει η άποψη ότι η Ελλάδα διαθέτει ήδη αρκετά μουσεία τα οποία μάλιστα αντιμετωπίζουν προβλήματα βιωσιμότητας και ότι δε χρειάζεται πια άλλα. Σε αυτό το πλαίσιο διατυπώνεται η αξίωση το Αρχοντικό Τοπάλη να μη γίνει Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, αλλά να μετατραπεί σε κτίριο δημόσιας χρήσης, όπως σε έναν ξενώνα. Η αντίθετη όμως άποψη υποστηρίζει τη μετατροπή του Αρχοντικού σε Μουσείο, θέτοντας ιστορικά και άλλα επιχειρήματα στο προσκήνιο.

Χωριστείτε σε δύο ομάδες λοιπόν, οι οποίες θα υποστηρίζουν τις δύο αντίθετες απόψεις. Ο γραμματέας κάθε ομάδας καλείται να σημειώσει τα επιχειρήματα που θα διατυπωθούν και έπειτα να τα παρουσιάσει στα υπόλοιπα παιδιά, τα οποία και θα ψηφίσουν την άποψη που θα είναι πιο πειστική.

Α' άποψη

Β' άποψη

φ.ε. 30

Στον κόσμο της διαφήμισης

Παρακάτω δίνεται μια διαφήμιση ενός προϊόντος.

1. Να την επεξεργαστείτε και να την χωρίσετε στα δομικά της μέρη.

ΧΩΡΙΣ
ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ™

Η ζωή γίνεται καλύτερη.
Χωρίς Κωδικοποίηση, με αποτελέσματα
σε μόνο 5 δευτερόλεπτα.
Με δυνατότητα διαχωρισμού
προ- και μεταγευματικών μετρήσεων.
Με το ΝΕΟ βελτιωμένο σύστημα
CONTOUR® της Bayer
η αυτομέτρηση σακχάρου γίνεται
πιο απλή, άμεση και αξιόπιστη.

**ΑΠΛΑ
ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ**

Ascensia® CONTOUR®. Τώρα ακόμα καλύτερο.
www.bayerdiabetes.com

ASCENSIA
CONTOUR
Blood Glucose Monitoring System

BAYER Bayer HealthCare

©2008 Bayer HealthCare LLC. All rights reserved.
COMPART1-10/08

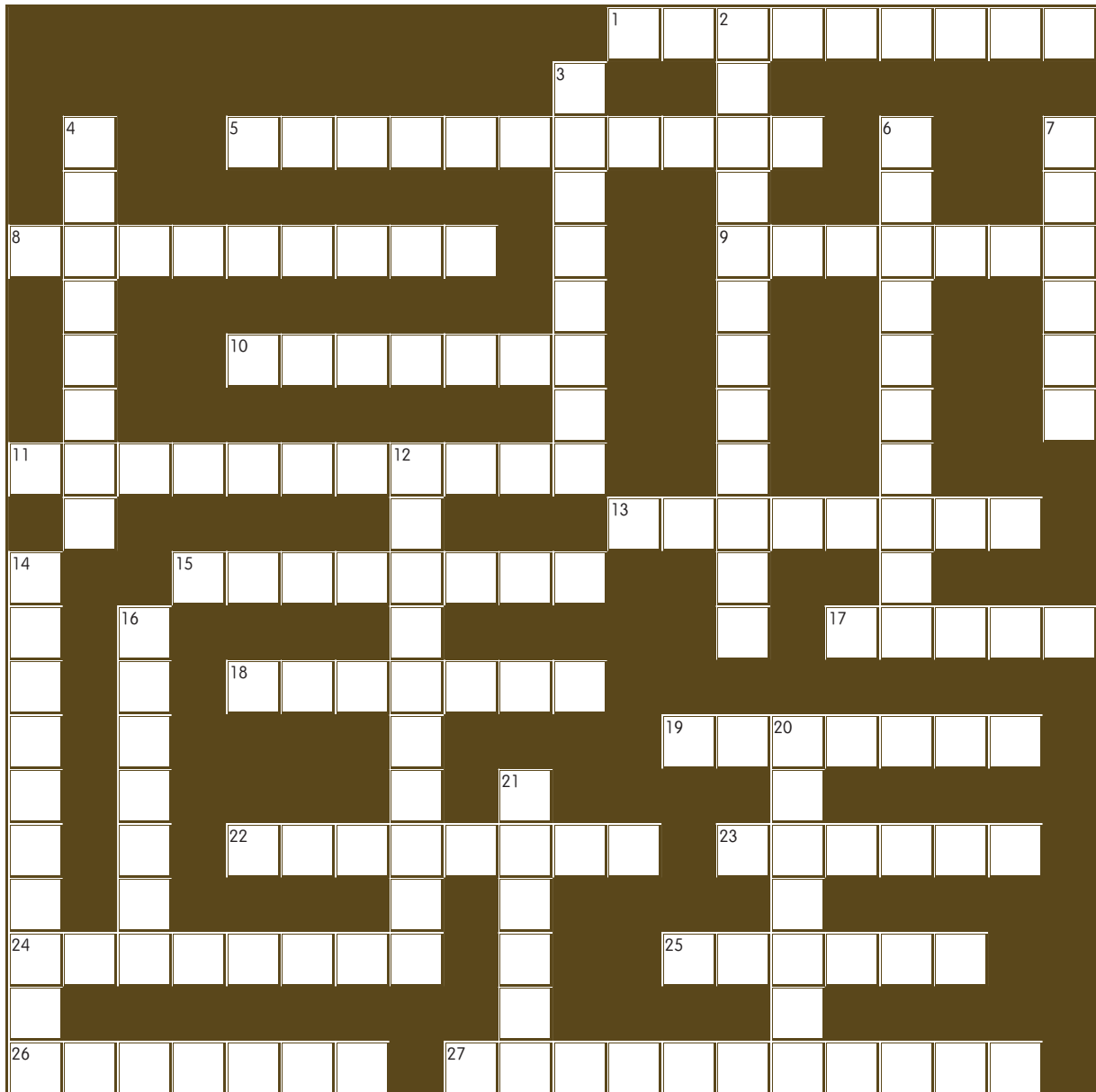
Τώρα εσείς είστε οι διαφημιστές.

2. Να δημιουργήσετε στον παρακάτω χώρο μια δική σας διαφήμιση με σκοπό την προώθηση του Μουσείου της Μακρινίτσας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ό,τι υλικό θέλετε!

φ.ε. 31

Το Σταυρόλεξο του Μουσείου

Οριζόντια:

- 1 Είναι τέτοιο είδος σπιτιού το κτίριο που στεγάζει το μουσείο
- 5 Μέθοδος εκτύπωσης
- 8 Παραδοσιακή μηχανή ύφανσης
- 9 Στη λαϊκή αρχιτεκτονική, είδος τοιχοποιίας η επιφάνεια της οποίας κατασκευάζεται από λεπτές σανίδες ή από πλεγμένα καλάμια που τα γεμίζουν με λάσπη ή με τούβλα και τα καλύπτουν με σοβά
- 10 Συνήθως τις Δευτέρες είναι κλειστό
- 11 Υπάρχει τέτοιο πάνω από την κεντρική είσοδο του μουσείου αλλά και σε κάποιες κρήνες
- 13 Είδος παραδοσιακών υφαντών
- 15 Βρίσκεται πάνω από την πόρτα και είναι συχνά διακοσμημένο με χρονολογίες
- 17 Το βουνό στο οποίο βρίσκεται η Μακρινίτσα
- 18 Είναι πολλά από τα δοχεία που εκτίθενται στο μουσείο
- 19 Υπάρχουν στο μουσείο αλλά και στις εκκλησίες
- 22 Η διαδικασία για την παραγωγή τσίπουρου
- 23 Τέτοια είναι η σκάλα που οδηγεί στο πρώτο όροφο του μουσείου
- 24 Παραδοσιακό ποτό της περιοχής με υψηλή περιεκτικότητα σε οινόπνευμα
- 25 Το όνομα της οικογένειας στο οποίο ανήκε το κτίριο που στεγάζει το μουσείο
- 26 Η κεντρική είσοδος ασφαλιζονταν με αυτές
- 27 Μέσα από αυτές αμύνονταν οι ιδιοκτήτες του σπιτιού στα παλιά χρόνια

Κατακόρυφα:

- 2 Το επίθετο του θαλασσογράφου του οποίου η συλλογή εκτίθεται στο μουσείο
- 3 Είναι το κτίριο του μουσείου
- 4 Τα εξέδιδαν οι Τούρκοι Σουλτάνοι
- 6 Η στέγη του μουσείου ονομάζεται έτσι
- 7 Παραδοσιακό δοχείο νερού που χρησιμοποιούσαν οι οδοιπόροι
- 12 Είναι το καλντερίμι που οδηγεί στο μουσείο
- 14 Το όνομα του χωριού που φιλοξενεί το μουσείο
- 16 Παραδοσιακό δοχείο για μεταφορά νερού στο σπίτι
- 20 Ξύλινο διακοσμημένο ταβάνι
- 21 Το... της Επανάστασης του 1878 εκτίθεται στο μουσείο

φ.ε. 32

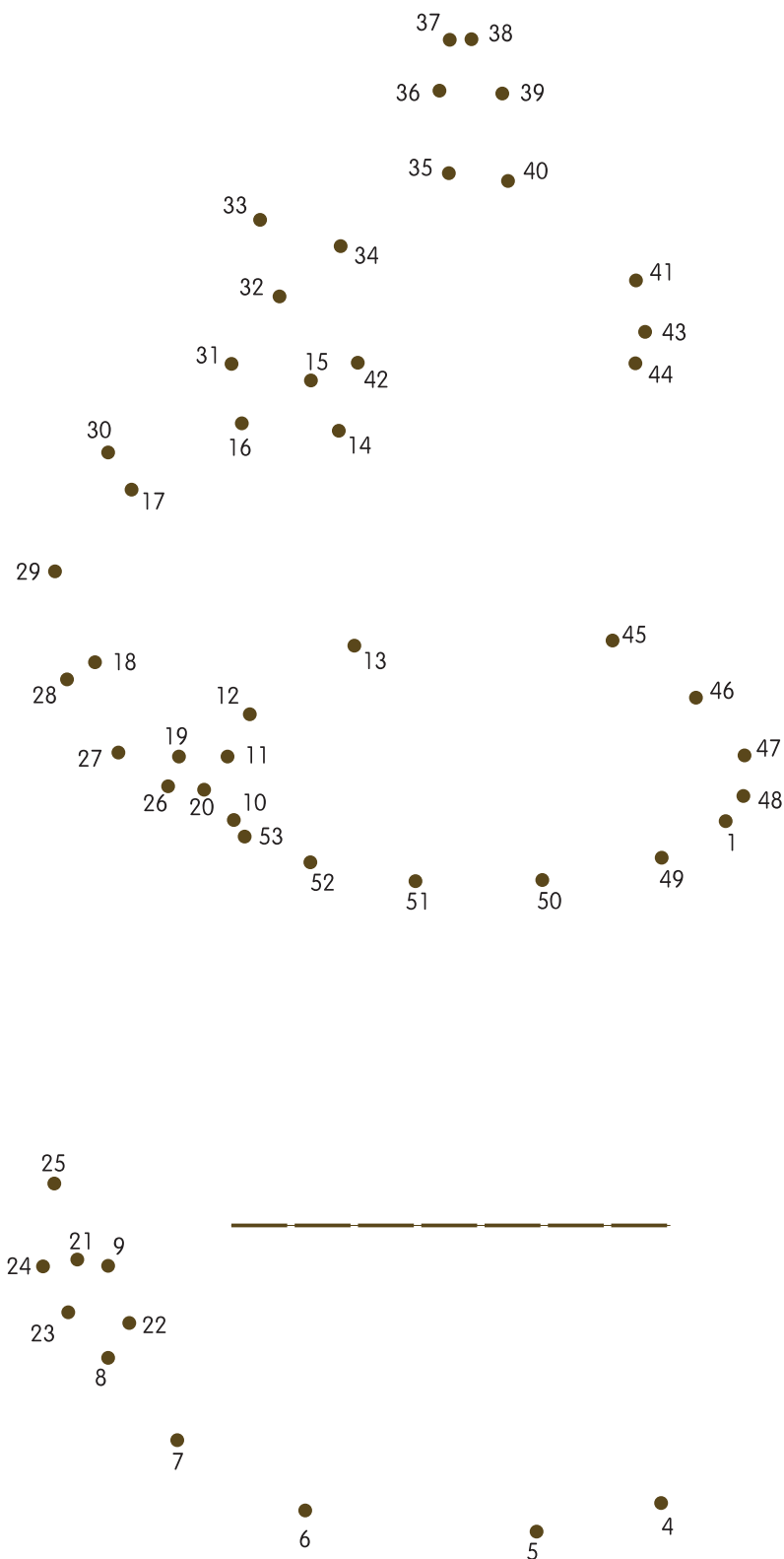
Το Γραμματόσημο του Μουσείου

Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου προκειμένου να αυξήσει τα έσοδά του θέλει να δημιουργήσει σε συνεργασία με τα ΕΛΤΑ ειδικό γραμματόσημο ώστε να το διαθέτει στο πωλητήριό του. Βοηθήστε αυτήν την προσπάθεια του μουσείου σχεδιάζοντας εσείς το γραμματόσημο αυτό!

Ενώστε τις τελείες

Ενώστε τις τελείες και γράψτε το όνομα του αντικειμένου που θα εμφανιστεί στην κατάλληλη θέση.

Λέξεις-κλειδιά

Έχεις στη διάθεσή σου τις 3 λέξεις-κλειδιά που χαρακτηρίζουν το Αρχοντικό Τοπάλη. Συμπλήρωσε τα κενά με λέξεις αντικειμένων του Μουσείου, για να δικαιολογήσεις τους χαρακτηρισμούς σύμφωνα με όσα είδες μέσα στο κτίριο και με βάση τη χρήση τους.

ΕΠΙΒΙΩΣΗ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση:

1. Keding-Olofson, Ulla, (1979), Μουσεία και παιδιά, UNESCO, Αθήνα
2. Ennis, R. H. (1985). Critical thinking and the curriculum. national Forum: phi kappa phi journal, 65, (1), 28-31.
3. Hall St.- Held D.-McGrew A., *Η Νεωτερικότητα Σήμερα*, Αθήνα: Σαββάλας, 2003
4. Hungerford H.R., et.al., "A Prototype Environmental Education Curriculum for the Middle School", UNESCO-UNEP Environmental Education Series 29, Paris, 1989
5. Hungerford H.R., Peyton R.B., "Procedures for Developing a Environmental Education Curriculum ", UNESCO-UNEP Environmental Education Series 22, Paris, 1986
6. Muthoka M.& Rego A., "Environmental Educational:Module for In-Service Training... and Supervisors for Secondary Schools", EE series 9, UNESCO-UNEP, 1985
7. Frey Karl, *Η μέθοδος Projek. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*. Μτφρ. Κλεονίκη Μάλλιου-Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986
8. Paul, R. (1988, April). Critical thinking in the classroom. TEACHING K-8, 18, 49-51.
9. Polya, G. (1973 Edition). How to solve it. Princeton: Princeton University Press.

Ελληνόφωνη:

1. Αθανασάκης Α, (1987), «Οικολογική Παιδεία και Περιβαλλοντική Αγωγή», Μπουκουμάνη, Αθήνα
2. Αθανασάκης Α.Μ., *Οικοπεριβαλλοντική παιδαγωγική: μια επιστημολογική και μεθοδολογική προσέγγιση της περιβαλλοντικής αγωγής για όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος*, Αθήνα 1996.
3. Αλεξοπούλου Ι., Γκλαβάς Σ., *Σχολείο και Περιβάλλον*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1989
4. Άλκηστις (1995), Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία, Ελληνικά Γράμματα Αθήνα
5. Αναγνωστόπουλος Β., *Λαϊκή Παράδοση: Επιβίωση και αναβίωση Προβλήματα και προβληματισμοί*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2005
6. Α΄ Συνάντηση Λαογραφικών Μουσείων των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, (1992), Ο ρόλος των Λαογραφικών Μουσείων στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, Πρακτικά Ελληνικής Εταιρίας Λαογραφίας Μουσειολογίας, Αθήνα
7. Βρύζας Κ., Παγκόσμια επικοινωνία και πολιτιστικές ταυτότητες, Αθήνα: Gutenberg, 1997
8. Γαρδέλης Σ, (1989), «Μεθοδολογική πρόταση για την Π.Ε.», Σύγχρονη Εκπαίδευση
9. Γρόσδος, Σπ., Ντάγκου, Ευγ., (2003), Γλώσσα και Τέχνη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
10. Δάλκος, Γ., (2000), Σχολείο και Μουσείο, Κατσανιώτης, Αθήνα
11. Δαμιανάκος Σ., Από τον χωρικό στον αγρότη, Αθήνα: Εξάντας-ΕΚΚΕ 2002
12. Δέλτσου Ε., Ο ιστορικός τόπος και η σημασία της παράδοσης για το έθνος-κράτος, από το φάκελο σημειώσεων Ανθρωπολογία του ελληνικού χώρου και της Μεσογείου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, 2005-06
13. Δημητρίου Σ., *Η εξέλιξη του ανθρώπου*, τόμος IV, Αθήνα: Καστανιώτης, 1996
14. Θεοφιλίδης, Χ. (1987) Διαθεματική Προσέγγιση της Διδασκαλίας, Λευκωσία: Αυτοέκδοση
15. Κυριακίδου- Νέστορος Α., Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας: Κριτική Ανάλυση, Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 1978

16. Λαμνάτου, Β., (1987), Οι μίνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή του τόπου μας, Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννενα
17. Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, (2000), Στην κουζίνα της γιαγιάς, Φάκελος εργασίας για την εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος
18. Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, (2000), Στην αποθήκη του παππού, Φάκελος εργασίας για την εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος
19. Μαθητική Κοινότητα Στ2 τάξης 11ου Δ.Σ. Βόλου, (1984), Κοντά στις ρίζες μας, Βόλος
20. Μερακλής Μ., *Ελληνική Λαογραφία*, Αθήνα: Οδυσσέας, 2004
21. Μουσείο Μπενάκη, (1978), Παραδοσιακές καλλιέργειες, Αθήνα
22. Νάνου-Σκοτεινιώτη Α., *Η Μακρινίτσα του Πηλίου*, Μακρινίτσα: Κοινότητα Μακρινίτσας, 1998
23. Νικονάνου Ν., *Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία*, τετράδια μουσειολογίας-τεύχος 2, Αθήνα:Μεταίχμιο, 2005
24. Νιτσιάκος Β., *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*, Αθήνα: Οδυσσέας, 1991
25. Νιτσιάκος Β., *Χτίζοντας το χώρο και το χρόνο*, Αθήνα: Οδυσσέας, 2003
26. Μούλιου Μάρλεν. *Μουσειακές Εκθέσεις: Από τη θεωρία στην Πράξη*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (2003)
27. Μούλιου Μ., *Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου*, τετράδια μουσειολογίας-τεύχος 2, Αθήνα:Μεταίχμιο, 2005
28. Περτρονώτη Μ., Το πορτραίτο μίας διαπολιτισμικής σχέσης, Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκευές (με τη συμμετοχή της Κ. Ζαρκιά), ΕΚΚΕ, ΟΥΝΕΣΚΟ, Αθήνα: Πλέθρον, 1998
29. Σκουτέρη -Διδασκάλου Ε., *Λαογραφικά Μουσεία, Πολιτισμική Ταυτότητα και Ιστορική Μνήμη: Όροι και Επισημάνεις* πρακτικά Α΄ Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων στα Πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, Αθήνα 1-5 Οκτωβρίου, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας, 1994
30. ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2000), Αγροτική παράδοση και λαϊκή τέχνη, Λιβάνης, Αθήνα
31. Φλουρής Γ., "Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διαδικασία της μάθησης", Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1984

Φωτογραφίες: Αρχείο Κ.Π.Ε., Βίγκλας Παναγιώτης, Κολτσιδόπουλος Ευριπίδης, Μακέλη Γραμματή, Σταμάτη Φαίη - Ελένη, Τσιμπλούλης Γεράσιμος

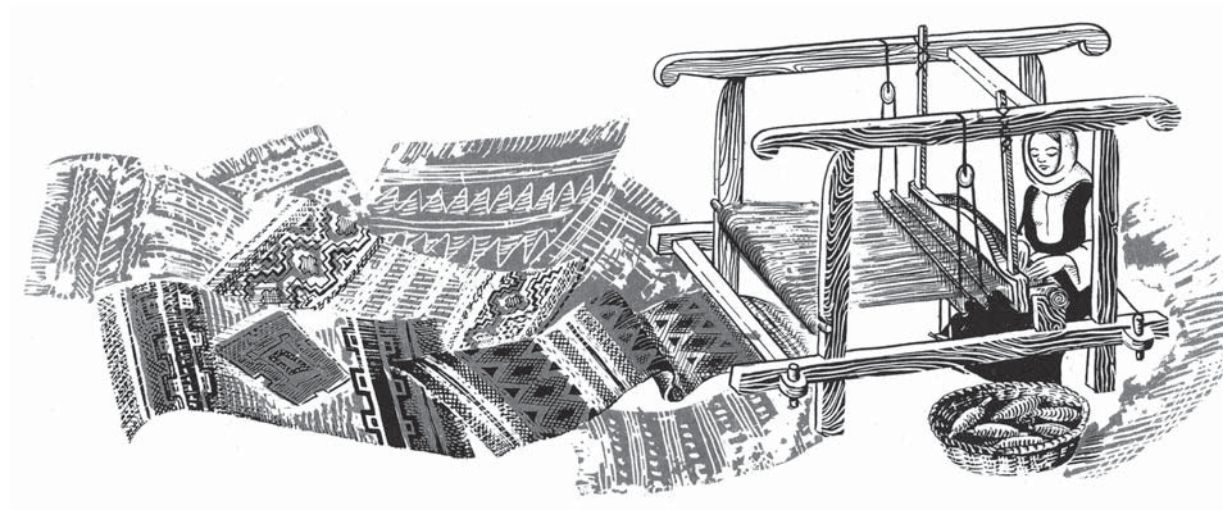

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ

2. ΑΠΟ ΤΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Μαθαίνουμε... για τον αργαλειό

Σχέδιο προσαρμοσμένο από τη «Νέα Εγκυκλοπαίδεια του Παιδιού» της Αντιγόνης Μεταξά, Ε.Ε.Ο.,
Εκδόσεις Φυτράκης-Τύπος Α.Ε., Αθήναι

Ο αργαλειός

«ασημένιος αργαλειός και φιλτισένια χτένια»

Ο αργαλειός ήταν το βασικό εργαλείο με το οποίο ύφαιναν στην προβιομηχανική εποχή. Είναι γνωστός από την εποχή του Ομήρου όπου τότε λεγόταν ιστός, ονομασία η οποία σταμάτησε να χρησιμοποιείται κατά τον 5ο μ.Χ. αιώνα. Ο αργαλειός ήταν γνωστός με πολλές διαφορετικές ονομασίες ανάλογα της γεωγραφικής περιοχής και της χρονικής περιόδου. Μερικές από τις ονομασίες του ήταν: ιστάρι, στόβαθος, σταρμενιά, αντί, αντιάς, αργαστήρι, τελάρο, ανυφανταριό, αργαλειό, αργκαλείο, κράββατος, τελέρι, κ.λ.π. Η επικρατούσα πάντως άποψη είναι ότι η λέξη αργαλειός προέρχεται από τη λέξη εργαλείο, (εργαλείο-εργαλειός-αργαλειός), δηλαδή το εργαλείο με το οποίο γίνεται η ύφανση.

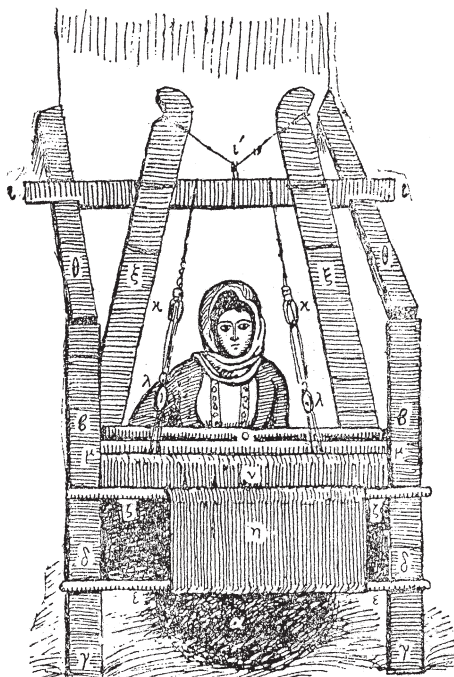
Είδη αργαλειού

Τα είδη του αργαλειού ήταν τρία: ο πανίσιος, ο αντρομιδίσιος και ο χαραρίσιος. Από αυτά ο πανίσιος, που ήταν και ο επικρατέστερος αργαλειός σε όλη την Ελλάδα, υποδιαιρείται σε δυο ακόμη είδη: τον του λάκκου και τον ριχτό. Ο αργαλειός του λάκκου αν και δεν ήταν τόσο διαδεδομένος όσο ο ριχτός, ήταν απλούστερος και πολύ παλαιότερος του ριχτού ο οποίος απαιτούσε περισσότερη τέχνη και υλικά για να στηθεί.

A. Αργαλειός πανίσιος

A1. Αργαλειός του λάκκου

Ο αργαλειός αυτός (βλ. σχήμα 1) ονομάστηκε έτσι επειδή ολόκληρο το σύστημα που τον αποτελεί στήνεται πάνω από ένα λάκκο. Ο λάκκος αυτός λέγεται και γούβα ή και κρεββατόλακκος. Η δύσκολη διαδικασία με την οποία σπηνόταν ο αργαλειός, ή το «ρίξιμο τ' αργαλειού», όπως συνήθιζαν να λένε, παραλείπεται εδώ και θα περιγραφεί μόνο για τον αργαλειό τον ριχτό (τέτοιου είδους αργαλειός εκτίθεται και στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου στη Μακρινίτσα), που ήταν όπως αναφέρθηκε, και ο πιο διαδεδομένος.

α = λάκκος, β-β = μπάλιοι, γ-γ και δ-δ = ντάκοι, ε-ε = άντι, ζ-ζ = παναφι, η = στρόφι, θ-θ = ρεντίνες ή αστροπίνες, ι-ι = νταβλίτσα, ι' = τὰ ζύγια, κ-κ = καρουλλομάνες, λ-λ = καρουλιὰ, μ-μ = μιτωτήρες ή μιταρόβεργες, ν = μιτάρια, ξ-ξ = σπάβις, ο = πανώξισ.λο, ξοξ = μπόρτα.

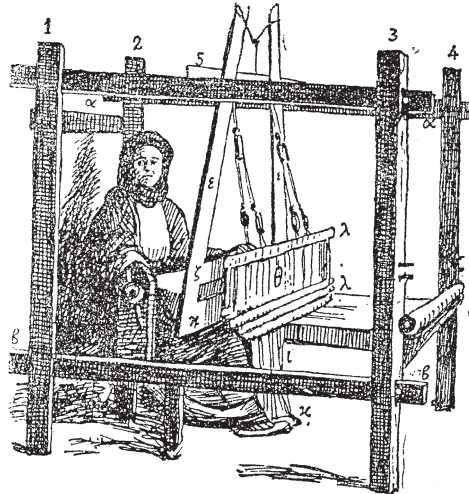
Ἀργαλειός τῷ λάκκου

Σχήμα 1.

A2. Αργαλειός ριχτός

Ο αργαλειός αυτός (βλ. σχήμα 2) σε αντίθεση με τον προηγούμενο μπορούσε να στηθεί σε οποιοδήποτε μέρος του σπιτιού χωρίς να απαιτεί ύπαρξη λάκκου ή άλλου στηρίγματος. Το είδος αυτού του αργαλειού είναι αυτό με τη μεγαλύτερη εξάπλωση σε όλα σχεδόν τα μέρη της Ελλάδος. Για το «ρίξιμο τ' αργαλειού» αυτού κάνουμε τα εξής: Παίρνουμε τέσσερεις ξύλινους στύλους με τετράγωνη διατομή, ύψους 1.50 μ. και πάχους 0.10-0.15 μ. και τους σπηνουμε κάθετα στο έδαφος σε απόσταση περίπου 2 μ. κατά μήκος και 1 μ. κατά πλάτος. Αυτοί οι στύλοι συνδέονται μεταξύ τους με τέσσερεις οριζόντιους δοκούς που ονομάζονται ρεντίνες ή αστροπίνες. Οι δοκοί αυτοί περνούν μέσα από κατάλληλες σχισμές που υπάρχουν στα πάνω άκρα των τεσσάρων στύλων και σταθεροποιούνται με σφήνες. Στο κάτω μέρος τώρα και σε απόσταση 0.50 μ. από το έδαφος με παρόμοιο τρόπο τοποθετούνται και σταθεροποιούνται άλλοι τέσσερεις τέτοιοι δοκοί. Η κυβική αυτή διάταξη και το σφήνωμα των δοκών εξασφαλίζει αφενός την ακινησία των στύλων και αφετέρου αποτελεί τη λεγόμενη στρώση του αργαλειού. Η στρώση είναι η βάση πάνω στην οποία ρυθμίζονται τα αντιὰ και όλα τα συναφή με αυτά εξαρτήματα. Τα μεν αντιὰ τοποθετούνται πάνω στους ντάκους που προστίθενται στην εξωτερική πλευρά των τεσσάρων στύλων, η δε πόρτα του αργαλειού «κρέμεται»

από μια δοκό (ρεντίνα ή αστροπίνη). Αυτή τοποθετείται στο μέσο περίπου των δυο αστροπινών που συνδέουν κατά μήκος τους στύλους. Από αυτή τη δοκό εξαρτώνται επίσης και τα σχοινιά με τις δυο καρουλλομάνες και τα τέσσερα καρούλλια, με τα οποία ρυθμίζεται η κίνηση των ζευλών και των μιταριών. Μετά το στήσιμο της όλης διάταξης, η ανυφαντίνα παίρνει τη θέση της προς το μέρος του μπροστινού αντιού. Κάθεται σε μια σανίδα, που λέγεται νταβλίτσα, και βρίσκεται στο ύψος της στρώσης αποτελώντας ταυτόχρονα και μια από τις πλευρές της. Επειδή στον αργαλειό αυτόν δεν υπάρχει λάκκος, τα ποδαρικά τοποθετούνται στο έδαφος και συνδέονται με μια σιδερένια ράβδο. Τα άκρα της σιδερένιας αυτής ράβδου εισέρχονται σε οπές δύο τεμαχίων σανίδων οι οποίες και προσαρμύζονται εκατέρωθεν του αργαλειού στα πλάγια της στρώσης.

1-2-3-4 = μιτάλοι, 5 = νταβλίτσα, α-ρ = ρεντίνες ή αστροπίνες,
β-β = οτρώσι, γ-γ = ντάκoi, ε-ε = σπάθες, ζ = πκνώξουλο, η = κω
τώξουλο, θ = μιτάρια, ι = ζεύλες, κ = πκνήτριες, λ-λ = μιτωτήρι
ή μιταρόβιργες.

Άργαλειός ριχτός

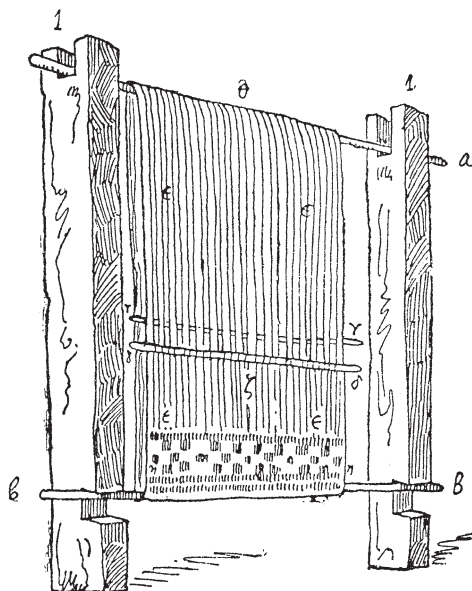
Σχήμα 2.

Άλλα εξαρτήματα του αργαλειού είναι το στημόνι, οι μιτωτήρες, τα μιτάρια, τα ξυλότεχνα, το χτένι, η σαίτα, ο σφίχτης, η απλώστρα, το στριφτάρι, το τριβέλι, κ.α. που έκαναν την όλη κατασκευή αρκετά πολύπλοκη (ο αργαλειός έπρεπε να κατασκευαστεί από έμπειρο και μερακλή τεχνίτη για να πηγαίνει καλά το υφαντό, όπως λέγανε) και τη δουλειά στον αργαλειό να απαιτεί μεγάλη δύναμη χεριών και συντονισμό κινήσεων μια και η υφάντρα χρησιμοποιούσε παράλληλα χέρια και πόδια.

Με τον αργαλειό αυτόν κατασκεύαζαν φουστάνια, μεσοφόρια, ποδιές, φανέλες, γιορντάνια και μπούστα, για τις γυναίκες, παντελόνια, πουκάμισα, βράκες, φανέλες, κάπες και καπότες με κουκούλες για τους άνδρες, πολύχρωμες μπατανίες, χράμια, βελέντζες, φλοκάτες, σαλίσματα, κιλίμια, κουρελούδες, και τσαντίλες για το σπίτι. Απ' αυτά τα είδη, οι βελέντζες και τα σαλίσματα έπρεπε να περάσουν και μια πρόσθετη επεξεργασία στη νεροτριβή για να φουσκώσουν, να βγάλουν το χνούδι κι έτσι να γίνουν πιο απαλά στη χρήση τους.

Β. Αργαλειός αντρομιδίσιος

Ο αργαλειός αυτός, (βλ. σχήμα 3), που η χρήση του εντοπίζεται κυρίως στα Μέγαρα και την Αιτωλία, είναι είδος όχι τόσο συνηθισμένο όσο τα προηγούμενα, ωστόσο θεωρείται ότι κατασκευαστικά βρίσκεται κοντύτερα στον ιστό των αρχαίων χρόνων. Η άποψη αυτή στηρίζεται από τον προσανατολισμό του στημονιού. Στον ιστό των αρχαίων το στημόνι τοποθετούνταν κάθετα και όχι οριζόντια όπως τα νεώτερα χρόνια. Έτσι η έκφραση τον «ιστόν εποιχόμαι»--περιέρχομαι δηλαδή τον ιστόν ή σε ελεύθερη απόδοση, μπροστά στο στημόνι βαδίζω από άκρο σε άκρο υφαίνοντας, εξηγείται, διότι οι υφάντρες στα αρχαία χρόνια δεν κάθονταν αλλά βάδιζαν υφαίνοντας. Στον αντρομιδίσιο αργαλειό χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι η ανυφαντίνα όταν ξεκινάει την ύφανση κάθετα σε μαξιλάρι καταγής, και καθώς προχωράει η ύφανση, σε σκαμνάκι, αργότερα σε κάθισμα και όταν το υφαντό φτάσει στο ύψος του στήθους μεταφέρεται στην πίσω πλευρά του αργαλειού ώστε να έρθει μπροστά το υπόλοιπο στημόνι και να συνεχισθεί η ύφανση. Ο αργαλειός αυτός συνήθως κατασκεύαζε αντρομίδες και ταγάρια αλλά ήταν ο πλέον κατάλληλος για την ύφανση κιλιμιών, χραμιών και κάθε είδους χαλιών.

1-1 = στύλοι ή κάρβουνα, α-α = πάνω αντί, β-β = κάτω αντί, γ-γ = στέρωση ή καλαμίτι, δ-δ = μπιτωτήρα, ε-ε = στημόνι, ζ-ζ = γκορφόσ, η-η = πικνί ή φάδι, θ = κατόπισμα.

Άργαλειός αντρομιδίσιος

Σχήμα 3.

Γ. Αργαλειός χαραρίσιος

Στον αργαλειό αυτόν, που η διάδοσή του στην Ελληνική επικράτεια είναι πολύ περιορισμένη υφαίνονταν συνήθως απλές λινάτσες (χαράρια), ένα είδος τσουβαλιού για αλεύρι ή για σιτάρι, χωρίς ιδιαίτερα σχέδια.

Ο αργαλειός στη δημοτική ποίηση

Η υφαντική από την αρχαιότητα κατείχε πολύ σημαντική θέση στην οικιακή χειροτεχνία και οικονομία και είχε προστάτιδα την Εργάνη Αθηνά. Όταν ο καιρός ήταν ακατάλληλος για αγροτικές εργασίες, οι χωρικοί υφαίναν στον αργαλειό και τραγουδούσαν κατά τη διάρκεια αυτής της μονότονης και κοπιαστικής εργασίας. Πολλά είναι τα δημοτικά τραγούδια που εξυμνούν τα καλά αλλά και πολλά πάλι αναφέρουν τα βάσανα του αργαλειού.

Σχέδιο του Π. Ρούμπου από τη σπάνια έκδοση του 1909 με τα δημοτικά τραγούδια του Άγιδος Θέρου, αναδημοσιευμένο από τον Ηλία Πετρόπουλο.

Το πιο γνωστό είναι αυτό που συγκρίνει την ευχάριστη ενασχόληση του κεντήματος και της ρόκας με την κοπιαστική εργασία του αργαλειού:

**Το κέντημα είναι γλέντημα κι' η ρόκα είναι σεριάνι
μα ο αργαλειός είναι σκλαβιά, σκλαβιά πολύ μεγάλη.**

Ανάλογη προς το τραγούδι αυτό είναι και η παροιμία:

**Όποια θέλει να γεράση
αργαστήρι (δηλ. αργαλειό) ν' αγοράσει,
κι' όποια θέλει να 'ναι νια
να πα να μάθη τα πλουμιά.**

Δείχνει λοιπόν η παροιμία αυτή πόσο πιο επίπονη είναι η υφαντική συγκρινόμενη με τις άλλες γυναικείες εργασίες. Οι δυσκολίες του αργαλειού στο διάσιμο του νήματος μαρτυρά το εξής τραγούδι:

**Στη λύση δέση του πανιού
τον αγαπώ δε θέλω,
μόνο στη μέση του πανιού
να τραγουδώ να φαίνω.**

Άλλα πάλι Ζακυνθινά τραγούδια λένε:

**Ο αργαλειός ξεπλατωμάρα,
το δοξά ι κρατημάρα,
πιάσ' το ρόκο
να ιδής κόπο.
Ανάθεμα στη μάνα σου
που σ' έμαθε να φαίνης
σαν την κλωνιά κλονίζεσαι
σαν το μασούρι τρέμεις.**

Τις αρετές του αργαλειού επαινεί το εξής τραγούδι:

**Μαλαματένιο τ' αργαλειό
και φίλτισι το χτένι
και μια κοπέλα λυγερή
που τραγουδάει και φαίνει.**

Το ίδιο λέει και το παρακάτω από τη Θεσσαλία:

**Τιμή μεγάλη και τρανή
πούν' αργαλειός στο σπίτι,
το κάθε δόντι του χτενιού
αξίζει μαργαρίτη.**

Η τέχνη της υφαντικής (το υφαίνειν) από την αρχαιότητα θεωρούνταν έργο τιμητικό. Δε συνέβαινε όμως το ίδιο με το ξάσιμο του μαλλιού (το ξαίνειν) που συνήθως το έκαναν γριές και κοπέλες οι οποίες δεν κατείχαν, δεν διδάχθηκαν την τέχνη του αργαλειού. Το ξάσιμο θεωρούνταν κάτι το ευτελές, δουλικό και ταπεινό σε σχέση με το χειρισμό του αργαλειού που αποτελούσε ακόμη και έργο βασιλισσών. Η Πηνελόπη ύφαινε τη μέρα και ξεϋφαινε τη νύχτα για να ξεγελά με τον τρόπο αυτό τους «μνηστήρες» ώστε να την περιμένουν ώσπου να τελειώσει το "διασίδι" της, (Οδύσσεια, Χ. 421).

Η υφαντική ήταν καθαρά γυναικεία ενασχόληση. Οι νέες κοπέλες μάθαιναν τον αργαλειό από τις πιο ηλικιωμένες γυναίκες που σε διάφορα μέρη της Ελλάδας ονομάζονταν «μαίστρες». Σε άλλα μέρη δε περιόδευαν οι λεγόμενοι ανυφαντάδες, οι οποίοι δίδασκαν την τέχνη του αργαλειού στις γυναίκες.

Βιβλιογραφία

Π. Α. Φουρική, Λεξικογραφικό Αρχείο, τ. 6, Αθήνα, 1923

φ.ε. 35

Το Λεξιλόγιο του Αργαλειού

Α Ι Α Σ Τ Η Μ Ο Ν Ι Υ Υ Ρ
 Λ Τ Τ Ε Ο Ο Α Ρ Δ Τ Φ Ι Υ
 Ε Ψ Τ Χ Ο Ν Ο Τ Ι Ν Α Μ Α
 Α Ν Α Υ Α Κ Χ Λ Ρ Α Δ Φ Φ
 Τ Π Ρ Ψ Α Ρ Ε Ε Σ Τ Ι Ι Μ
 Τ Α Α Ο Α Β Δ Υ Τ Σ Ε Δ Ρ
 Ρ Τ Υ Λ Ι Χ Τ Α Ρ Ο Υ Α Ι
 Τ Η Γ Ρ Τ Π Ι Ο Ι Ρ Λ Σ Μ
 Τ Θ Τ Α Ν Ρ Μ Ρ Φ Π Α Υ Ρ
 Η Ρ Φ Κ Α Ι Σ Τ Τ Μ Ι Μ Ξ
 Α Α Ρ Τ Σ Ω Λ Π Α Ν Ε Μ Η
 Π Λ Ι Α Ι Σ Υ Α Ρ Α Ν Α Λ
 Χ Μ Ξ Π Π Α Ο Μ Ι Σ Ε Ν Γ

Βρείτε τις παρακάτω λέξεις μέσα σε αυτό το σύνθετο υφαντό γραμμάτων.

ΑΔΡΑΧΤΙ**ΑΝΕΜΗ****ΑΠΛΩΣΤΡΑ****ΓΝΕΣΙΜΟ****ΞΑΣΙΜΟ****ΞΥΛΟΤΕΧΝΟ****ΚΑΡΛΟΨΥΧΕΣ****ΛΑΝΑΡΑ****ΜΙΤΑΡΙΑ****ΜΠΡΟΣΤΑΝΤΙ****ΠΑΤΗΘΡΑ****ΠΙΣΑΝΤΙ****ΡΟΚΑ****ΣΤΗΜΟΝΙ****ΣΤΡΙΦΤΑΡΙ****ΤΡΙΒΕΛΙ****ΤΥΛΙΧΤΑΡΟΥ****ΥΦΑΔΙ**

...από το γλωσσάρι του Πηλίου...

παραδοσιακή αρχιτεκτονική

- αβέρτο:** ο ανοιχτός αδιαμόρφωτος χώρος στον επάνω όροφο, που χρησίμευε για την εκτροφή του μεταξοσκώληκα
- αμπάρα:** ο μεγάλος ξύλινος σύρτης που ασφαλίζει εσωτερικά την εξώπορτα
- ανώι:** όροφος του σπιτιού, ο καλοκαιρινός
- αστρέχα:** το κενό που αφήνουν περιμετρικά στη βάση του σπιτιού
- γκλαβανή:** καταπακτή
- γρηπίδα:** γείσωμα στέγης
- δοξάτο:** χώρος υποδοχής, σάλα
- ζυμωτικό:** ιδιαίτερο μικρό δωμάτιο με νεροχύτη πιο ψηλά από το δάπεδο του ισογείου, χώρος για την παρασκευή του ψωμιού
- καλός οντάς ή μουσαφίρ οντάς:** δωμάτιο υποδοχής
- καταχύστρα ή ζεματίστρα ή φονιάς:** τρύπα πάνω από την είσοδο του αρχοντικού, απ' όπου έριχναν ζεματιστό λάδι ή νερό στον εχθρό
- κατώι:** το ισόγειο του σπιτιού, χώρος αποθήκευσης
- κουλντιμίρ(ι):** ο σύρτης, η κλειδωνιά, η σιδεριά πίσω από την πόρτα
- κούλα ή κούλια:** οχυρός, μοναχικός πύργος
- κουμπές:** το κεντρικό τμήμα του ξύλινου ταβανιού, συνήθως σε πολυγωνικό ή κυκλικό σχήμα (ροζέτα)
- κουρασάνι:** ασβεστοαμμοκονίαμα με τριμμένο κεραμίδι, άγνωστων αναλογιών
- κουφνωτό:** το παράθυρο πάνω από την εξώπορτα, με σιδεριά στο κάτω μέρος διευρυμένη
- κρικέλες:** χτυπητήρια των θυρόφυλλων
- μαγερείο:** χώρος παρασκευής φαγητού, κουζίνα
- μισάντρα:** ξύλινη εντοιχισμένη ντουλάπα. Οι Πηλιορείτες ονομάζουν την ξύλινη διαμόρφωση του κεφαλόσκαλου, όπου η νοικοκυρά ακουμπούσε το δίσκο του κεράσματος
- μουσαφίρ-οντάς:** κύριος χώρος υποδοχής και όταν είναι ζωγραφισμένος, λέγεται «γραμμένος οντάς»
- μπαγδατί:** ελαφρός τοίχος, όπου το υλικό πλήρωσης του ξύλινου σκελετού ήταν πηχάκια πικνά τοποθετημένα
- ντάμ(ι):** αποθήκη για γεωργικά εργαλεία, προϊόντα
- παραθύρα:** απλή εσοχή στον τοίχο διακοσμημένη με ξύλο
- παράσπιτο:** μικρό βοηθητικό κτίσμα κοντά ή σε επαφή με το σπίτι στην ίδια αυλή και με δικιά του είσοδο. Χρησίμευε για αποθήκη και στάβλος των ζώων
- παρασιά:** η ποδιά του τζακιού
- πεζούλα:** χαμηλός πέτρινος αναλημματικός τοίχος ή πεζούλι για κάθισμα
- σαχνισί:** ξεπεταχτό, το τμήμα του ορόφου που προεξέχει του περιμετρικού τοίχου του ισογείου για τα νοικοκυρόσπιτα, ισογείου και α' ορόφου για τα αρχοντικά
- τζαμπλίκ(ι):** ντουλάπι με τζάμι απ' έξω
- τσατμάς:** ελαφρός τοίχος με υλικά κατασκευής πλέγμα κλαδιών, μικρές πέτρες, λάσπη με άχυρα και με τελικό στρώμα ασβέστη με άμμο και γιδότριχες

φουρούσι: το υποστήριγμα του σαχισιού ή του μπαλκονιού

χαμούρ(ι): λασποκονίαμα

ψευτοπαράθυρα: ζωγραφικές απομιμήσεις φεγγιτών πάνω από τα παράθυρα του τελευταίου ορόφου

σκεύη-αντικείμενα-μικροέπιπλα

αγγειό: δοχείο νυκτός, λέγεται και καθίκι

αρτοκλασία: πανέρι για άρτους

βτίνα: πήλινο σκεύος για αποθήκευση τυριού ή ελιών

βτσέλα ή τσότρα ή τσιτούρα ή φλάσκα: ξύλινο δοχείο υγρών σε σχήμα ωοειδές ή στρογγυλό

γαβάθα: πήλινο σκεύος φαγητού

γαβάν(ι): μπρούτσινο σκεύος για το κοπάνισμα ξηρών καρπών

γκιούμ(ι): χάλκινο δοχείο με στόμιο για μεταφορά νερού

γουδί: ξύλινο, μεταλλικό ή μαρμάρινο κοίλο σκεύος, όπου τρίβουν ή κοπανίζουν με το γουδοχέρι διάφορα υλικά, κυρίως καρυκεύματα

ζιμπίλ(ι): είδος πλεχτής τσάντας για ψώνια

ζυμοσκάφιδο: ξύλινη σκάφη για το ζύμωμα του ψωμιού

καζάν(ι): μεγάλο χαλκωματένιο σκεύος για διάφορες χρήσεις (τα χερούλια του λέγονται αρβάλια)

καντάρι ή στατέρ(ι): είδος ζυγαριάς/ μονάδα βάρους 44 οκάδων

καραβάνα: μαγειρικό μεταλλικό σκεύος με καπάκι

καρδάρ(ι): ξύλινο κάδος μέσα στον οποίο αρμέγουν το γάλα

κατοστάρι(ι) ή μισή: μεταλλικό δοχείο μέτρησης υγρών

καφόμερικο: μπρίκι για το βράσιμο (ψήσιμο) του καφέ

κόσκινο: στρογγυλό σκεύος με ξύλινο πλαίσιο και επίπεδο μεταλλικό διάτρητο πυθμένα

κρισάρα: είδος λεπτού κόσκινου

κρούη(ι): πήλινο δοχείο

κουφίν(ι): καλάθι

λαδ(ι)κό: μικρό ελαιοδοχείο

λαίνα ή ντιστί: πήλινο σκεύος υγρών

λ(ι)θάρια: στρογγυλές μεγάλες πέτρες για τρίψιμο σιταριού

μαγκάλι: μετάλλινη λεκάνη όπου έβαζαν αναμμένα ξυλοκάρβουνα για θέρμανση κλειστών χώρων

μασιά: τσιμπίδα για τη φωτιά

μαστράπας: χάλκινο μικρό περίτεχνο δοχείο νερού

μιντέρι: χαμηλό και μεγάλου πλάτους ντιβάνι

μ(ι)σάλ(ι) ή πισκίρ(ι): λευκό ύφασμα που τοποθετείται μέσα στην πινακωτή

μπακίρια: χαλκώματα

μπακράτσ(ι): χάλκινο δοχείο πολλαπλών χρήσεων

μπαλντάς: τσεκούρι

μπρουστουπουδιά: ποδιά που φορούν οι γυναίκες, για να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού

- νταβάς:** μαγειρικό μεταλλικό σκεύος χωρίς καπάκι
- ουτζάκια:** οι καναπέδες στα πηλιορείτικα χειμωνιάτικα
- παλάτζα:** ζυγαριά με δίσκο
- π(ι)νάκι:** ξύλινο σκεπαστό σκεύος φαγητού
- π(ι)νακωτή:** στενή και επιμήκης ξύλινη σκάφη με χωρίσματα, όπου τοποθετούνται, για να φουσκώσουν τα ζυμωμένα ψωμιά, πριν να μπουν στο φούρνο
- πιροστιά:** μεταλλικός τρίποδας που τοποθετείται πάνω από τη φωτιά, για να στηρίζονται τα μαγειρικά σκεύη
- πλάστ(η)ς:** στρογγυλή ξύλινη επιφάνεια για άνοιγμα φύλλων πίτας
- πλαστήρ(ι):** στρογγυλό ραβδί για το άνοιγμα φύλλων πίτας
- προζυμολόγος:** πήλινο σκεύος, όπου φυλάσσονταν το προζύμι
- πυρουστιά:** μικρός σιδερένιος τρίποδας πάνω στον οποίο έβραζαν το φαγητό, όταν χρησιμοποιούνταν κάρβουνα
- σαμοβάρι:** μεταλλικό σκεύος για την παρασκευή και διατήρηση τσαγιού (τσαγιέρα), αντικείμενο ρωσικής προέλευσης
- σινί ή σίν(ι):** μεγάλο ρηχό ταψί
- σιντούκ(ι):** σεντούκι, μπαούλο, κασέλα
- σουφράς:** χαμηλό ξύλινο στρογγυλό τραπέζι ...και όσοι βρίσκονταν γύρω του κάθονταν σε μαξιλάρια
- στούμπος:** πέτρα για τρίψιμο αλατιού
- σφραγκιστερά ή πρόσφορα:** περίτεχες ξύλινες σφραγίδες για λειτουργίες και βασιλόπιτες
- τέτζερ(η)ς:** σκεπαστό χαλκωματένιο σκεύος
- τσανάκα:** πήλινο σκεύος για πήξιμο γιαουρτιού
- τσάσκα (λ. αραβ.):** κύπελλο, φλιτζάνι, κούπα
- τσιγκέλ(ι):** γάντζος, σιδερένιο άγκιστρο για το κρέμασμα του κρέατος (σφαχτού)
- τσικρίκα:** συσκευή για το μάζεμα και το στρίψιμο της κλωστής
- τσ(ου)κάλι:** πήλινο μαγειρικό σκεύος
- τρουβάς:** υφαντό σακούλι για μεταφορά πραγμάτων
- τσεργουούλα**
- φουρνόφτυαρο:** ξύλινο φτυάρι για το φούρνισμα του ψωμιού
- χλιάρ(ι):** κουτάλι
- ψηφοδόχος:** κάλη, όπου οι ψήφοι είχαν τη μορφή μολυβένιων σφαιριδίων λευκού και μαύρου χρώματος

ένδυση

- αντερί:** γιλέκο
- αρνιακό:** γούνα μαύρη, καφετιά ή εκρού την οποία φορούσαν οι πλούσιοι
- ασπρούδες:** γυναικεία ασπρόρουχα από χασεδένιο ύφασμα ή από ποπλίνα, χωρίς μανίκια και μακριές μέχρι τον αστράγαλο
- βράκα:** σαλβάρι από μαύρο ή σκουρογάλαζο αλατζά

βρακί ή κοντοβράκι: το κάτω μέρος της αντρικής φορεσιάς κατασκευασμένη από σκουτί

γιλέκι: γιλέκο, το πιο αρματωμένο τμήμα της αντρικής φορεσιάς

ζνάρ(ι): ζώνη από σατέν ύφασμα ή σόφι

καλτσούνια: κάλτσες από τραγόμαλλο. Τις φορούσαν πάνω από τις μάλλινες, όταν χιονίζε κι έκανε πολύ κρύο (τερλίκια)

καλεμκερί: γυναικείο μαντήλι για το κεφάλι με σταμπωτά σχέδια και περιτριγυρισμένο με λεπτή δαντέλα, τη μπιμπίλα

καλπάκι ή κούκος: κάλυμμα του κεφαλιού, είδος φεσιού

καποτέλι: κάπα κατασκευασμένη από καφέ ή μαύρο τραγόμαλλο

κοντογούνι: κοντό σακάκι από μαύρη τσόχα ή σκουτί για τους άντρες

μαλλίνα: αντρικό ή γυναικείο εσώρουχο φτιαγμένο από μαλλί προβάτου

μποχτσιάς: μεγάλο σάλι, συνήθως δώρο του γαμπρού στη νύφη

παπαδικά: χοντρά παπούτσια

πόρπη: θηλυκωτήρι, αγκράφα, λέγεται και κλειδωτάρι άλλοτε χρυσή και άλλοτε ασημοκαπνισμένη

σκαπίνια: κάλτσες

σκουτί: χοντρό μάλλινο ύφασμα

στιβάλια: νυφικά παπούτσια

τερλίκια: παπούτσια που ήταν μεταξωτά κεντητά

τσάκα ή τζάκα: κοντό γυναικείο σακάκι από βελούδο ή σατέν ή ακόμα κατ'φεδένιο, λέγεται και κοντογούνι

τρικό: πλεκτό γιλέκο

τσιμπέρ(ι): γυναικείο μαντήλι για το κεφάλι

φστάν(ι): βασικό ρούχο της γυναικείας φορεσιάς από μετάξι, ταφτά και ατλάζι για το γιορτινό

σκεπάσματα-στρωσίδια

γιάμπουλ(η): είδος μάλλινου υφαντού στρωσιδιού

καρπέτα: σκέπασμα, μάλλινη χοντρή κουβέρτα

κιλίμ(ι): υφαντός τάπητας οικιακής κατασκευής, στρώνεται και σε καναπέδες

κουρελού: υφαντό οικιακής κατασκευής από κουρέλια (λωρίδες που προήλθαν από το κόψιμο παλιών ρούχων)

πισκίρ(ι): πετσέτα προσώπου

τσεργοπούλα: υφαντό

φλοκάτη: είδος μάλλινης κουβέρτας φλοκωτής

χράμι: ντόπιο μάλλινο χοντρό ύφασμα, μάλλινο σεντόνι, ψιλή μάλλινη κουβέρτα

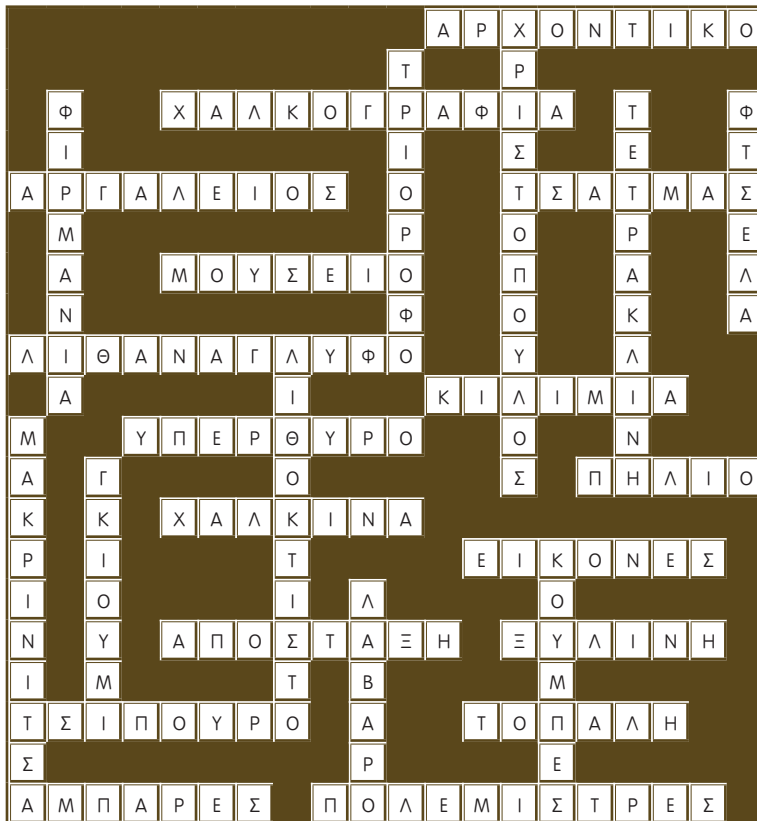
Λύσεις δραστηριοτήτων

φ.ε 7: Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου στεγάζεται στο αρχοντικό Τοπάλη στη Μακρινίτσα

φ.ε 9:

ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ
ΚΟΥΜΠΕΣ
ΦΙΡΜΑΝΙΑ
ΜΟΥΣΕΙΟ
ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ
ΑΜΠΑΡΕΣ
ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΟ
ΑΠΟΣΤΑΞΗ
ΥΠΕΡΘΥΡΟ
ΠΗΛΙΟ
ΦΤΣΕΛΑ
ΤΣΑΤΜΑΣ
ΓΚΙΟΥΜΙ

φ.ε 31:

φ.ε 24			φ.ε 18		φ.ε 23		φ.ε 25		
01.	Γ	11.	Α	01.	Θ	01.	Ι	01.	10
02.	Β	12.	Α	02.	Ι	02.	Γ	02.	04
03.	Α	13.	Γ	03.	Ε	03.	Ζ	03.	05
04.	Β	14.	Β	04.	Η	04.	Η	04.	06
05.	Γ	15.	Α	05.	Γ	05.	Κ	05.	09
06.	Α	16.	Γ	06.	Ζ	06.	Θ	06.	02
07.	Β	17.	Β	07.	ΣΤ	07.	Δ	07.	08
08.	Α	18.	Β	08.	Δ	08.	Β	08.	07
09.	Β	19.	Γ	09.	Α	09.	Α	09.	03
10.	Β	20.	Α	10.	Β	10.	Ε	10.	01

φ.ε 26

01	M	I	N	T	E	P	I	A												
02					Σ	Ο	Φ	Ρ	Α	Σ										
03								Χ	Ε	Ι	Ρ	Ο	Μ	Υ	Λ	Ο	Σ			
04				Σ	Ι	Δ	Ε	Ρ	Ο	Φ	Ρ	Α	Κ	Τ	Α					
05				Κ	Α	Σ	Τ	Α	Ν	Ι	Α	Σ								
06				Λ	Ι	Θ	Ο	Κ	Τ	Ι	Σ	Τ	Ο	Ι						
07	Μ	Α	Κ	Ρ	Ι	Ν	Ι	Τ	Σ	Α										
08								Γ	Κ	Ι	Ο	Υ	Μ	Ι						
09				Σ	Χ	Ι	Σ	Τ	Ο	Λ	Ι	Θ	Ο							
10								Τ	Σ	Α	Τ	Μ	Α							
11									Φ	Ο	Υ	Ρ	Ν	Ο	Φ	Τ	Υ	Α	Ρ	Ο
12									Α	Μ	Π	Α	Ρ	Ε	Σ					
13				Ρ	Α	Κ	Ο	Κ	Α	Ζ	Α	Ν	Ο							
14					Α	Ρ	Γ	Α	Λ	Ε	Ι	Ο	Σ							
15					Α	Ν	Ε	Μ	Η											

φ.ε 29: Δημιουργία διαφήμισης

Οι περισσότερες διαφημίσεις χωρίζονται νοητά με δύο κάθετους άξονες σε τέσσερα μέρη. Τα μέρη αυτά συνήθως είναι δεδομένα. Στο κάτω μέρος δίνονται οι πληροφορίες της εταιρείας (given), στο επάνω μέρος το προϊόν (new), στο αριστερό κομμάτι το ιδανικό (ideal) και στο δεξί η εικόνα του προϊόντος (real) που υποτίθεται ότι προσφέρει την ιδανική κατάσταση.

Ο/η μαθητής/τρια λοιπόν οδηγούνται στην κατασκευή μιας δικής τους διαφήμισης ακολουθώντας αυτό το πρότυπο.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ.Π.Ε. ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

- Η πηλιορείτισσα γιαγιά θυμάται... βότανα δια πάσαν νόσον
- Τουριστικές διαδρομές στη φύση και την παράδοση του Πηλιορείτικου χωριού
- Μια μέρα στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου
- Μια μέρα στο Μουσείο του Θεόφιλου
- Νερό - Οι Κρήνες της Μακρινίτσας
- Ανακαλύπτω τα μυστικά του τόπου μου - Βιοποικιλότητα
- Στα χνάρια των Κενταύρων
- Μην απορρίπτεις τα απορρίμματα
- Βιομηχανική κληρονομιά - Κεραμοποιείο Τσαλαπάτα

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ Κ.Π.Ε. ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

1. Κολτσιδόπουλος Ευριπίδης, βιολόγος, Υπεύθυνος του Κέντρου
2. Μακέλη Γραμματή, δασκάλα, Αναπληρώτρια Υπεύθυνη του Κέντρου
3. Βίγκλας Παναγιώτης, καθηγητής πληροφορικής, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
4. Γκράσος Γεώργιος, καθηγητής αγγλικών, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
5. Γούλα Μαρία, δασκάλα, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
6. Παρδαλίδης Θεολόγος, βιολόγος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
7. Παπαϊωάννου Άγγελος, γεωπόνος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
8. Τσαβέ Πηνελόπη, φιλόλογος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου
9. Τσιμπλούλης Γεράσιμος, δάσκαλος, μέλος της Π.Ο. του Κέντρου

Στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των Προγραμμάτων του Κ.Π.Ε. τα προηγούμενα χρόνια εργάστηκαν και οι:

1. Καπλάνης Ξενοφών, φυσικός
2. Καραδήμας Κωνσταντίνος, δάσκαλος
3. Οικονομίδης Δημήτρης, φυσιογνώστης
4. Παπαδοπούλου Σοφία, φιλόλογος

Γραμματειακή υποστήριξη: Χρυσοχού Έλενα, υπάλληλος Κοινότητας Μακρινίτσας

ΚΠΕ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ISBN: 978-960-88010-7-3